

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie se sociální geografii

Pavla Suttrová

ROZVODOVOST V EVROPSKÉM SROVNÁNÍ
COMPARISON OF DIVORCE RATE IN EUROPE

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.

Praha, 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 14. 8. 2014

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych velmi ráda vyjádřila poděkování vedoucímu své bakalářské práce RNDr. Lud'kovi Šídlovi, Ph.D. za ochotu, cenné rady a připomínky, kterými přispěl k mé práci.

Rozvodovost v evropském srovnání

Abstrakt

Cílem práce je popsat základní trendy ve vývoji úrovně rozvodovosti v Evropě mezi roky 1980 a 2012. Práce se zaměřuje na analýzu vybraných ukazatelů rozvodovosti v sedmi vybraných zemích v období od poloviny 20. století do roku 2012. Kromě vývoje jednotlivých ukazatelů rozvodovosti práce poskytuje také přehled dostupnosti dat o rozvodovosti ve třech mezinárodních zdrojích dat. V práci je popsán také vývoj rozvodové legislativy v Evropě a její vliv na intenzitu rozvodovosti. Analýza jednoznačně neprokázala předpoklad rozdělení Evropy na Východ a Západ podle intenzity rozvodovosti. Rozvodovost je v Evropě ovlivněna především společenskými a sociálními faktory, jako je například stupeň religiozity obyvatelstva. Země s největší úhrnnou rozvodovostí v roce 2012 byly mezi vybranými zeměmi Belgie a Švédsko, naopak nejnižší úroveň rozvodovosti bychom našli v Itálii.

Klíčová slova: rozvodovost, Evropa, ukazatelé rozvodovosti, dostupnost dat

Comparison of divorce rate in Europe

Abstract

The aim of this thesis is describe the main trends of divorce rate in countries of Europe between years 1980 and 2012. This thesis is focus on the analysis of the divorce rate selected indicators in seven European countries from a half of 20th century to 2012. Also the thesis provides a summary of an availability of divorce rate data in three international data sources. There is description of development of divorce legislation in Europe and its influence on the intensity of the divorce rate. The analysis did not demonstrate distribution of Europe to East and West by the intensity of divorce. The divorce rate in Europe is mainly influenced by societal and social factors such as the degree of religiosity of the population. The countries with highest total divorce rate are in 2012 Belgium and Sweden among the selected countries and the country with the lowest total divorce rate is Italy.

Key words: divorce rate, Europe, divorce indicators, availability of data

OBSAH

Přehled použitých zkratk	8
Seznam obrázků	9
1 Úvod	10
2 Zánik manželství	12
2.1 Rozvod manželství	12
2.1.1 Historie a legislativa rozvodů v Evropě	12
3 Zdroje dat a jejich specifika	15
3.1 Eurostat	15
3.2 Demographic Yearbook	16
3.3 World Marriage Data 2008	17
4 Popis ukazatelů rozvodovosti	19
4.1 Popis vybraných ukazatelů rozvodovosti	19
4.1.1 Počet rozvodů	19
4.1.2 Hrubá míra rozvodovosti	20
4.1.3 Míry rozvodovosti manželství	22
4.1.4 Rozvody podle délky trvání manželství	22
4.1.5 Rozvody podle délky manželství klasifikované podle věku muže a ženy	23
4.1.6 Rozvody podle počtu závislých dětí	24
4.1.7 Rozvody podle věku muže a ženy	25
4.1.8 Rozvody podle věku ženy klasifikované podle věku muže	25
4.1.9 Specifické míry rozvodovosti podle věku a pohlaví	25
4.1.10 Rozvody podle státního občanství muže a ženy	26
4.1.11 Rozvody podle země narození muže a ženy	27
4.2 Popis některých doplňujících ukazatelů	27
5 Rozvodovost v Evropě	31
5.1 Vývoj vybraných ukazatelů rozvodovosti v Evropě v letech 1980–2012	31
5.2 Vývoj rozvodovosti ve vybraných zemích Evropy od poloviny	
20.století do roku 2012	38
5.2.1 Hrubá míra rozvodovosti	38
5.2.2 Index rozvodovosti	41
5.2.3 Úhrnná rozvodovost	43

5.2.4 Rozvodovost podle délky manželství.....	46
6 Závěr	48
Seznam použité literatury.....	50
Přílohy	55

PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

ČSÚ	Český statistický úřad
DGSEI	General Statistics and Economic Information – Statistický úřad, Belgie
DYB	publikace Demographic Yearbook
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
HCSO	Hungarian Central Statistical Office – Statistický úřad, Maďarsko
INSEE	National Institute of Statistics and Economic Studies – Statistický úřad, Francie
ISTAT	Statistický úřad, Itálie
NDR	Německá demokratická republika
OFS	Swiss Federal Statistical Office
OSN	Organizace spojených národů (United Nations, UN)
SRN	Spolková republika Německo
UN DESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNSD	United Nations Statistics Division
WMD	World Marriage Data

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1, 2	Hrubá míra rozvodovosti v Evropě, rok 1980 a 2012.....	32
Obr. 3, 4	Index rozvodovosti v Evropě, rok 1980 a 2012.....	33
Obr. 5, 6	Úhrnná rozvodovost v Evropě, rok 1980 a 2012	34
Obr. 7	Zastoupení rozvedených osob podle pohlaví v populaci (v %), vybrané země, rok 1985 nebo poslední dostupný rok, ženy	35
Obr. 8	Zastoupení rozvedených osob podle pohlaví v populaci (v %), vybrané země, rok 1985 nebo poslední dostupný rok, muži.....	36
Obr. 9	Zastoupení rozvedených osob podle pohlaví v populaci (v %), vybrané země, rok 2008 nebo poslední dostupný rok, ženy	36
Obr. 10	Zastoupení rozvedených osob podle pohlaví v populaci (v %), vybrané země, rok 2008 nebo poslední dostupný rok, muži.....	37
Obr. 11	Hrubá míra rozvodovosti ve vybraných zemích, v letech 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 a 2012.....	38
Obr. 12	Hrubá míra rozvodovosti ve vybraných zemích, 1980–2012	39
Obr. 13	Index rozvodovosti ve vybraných zemích, v letech 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 a 2012.....	41
Obr. 14	Index rozvodovosti ve vybraných zemích, 1980–2012.....	43
Obr. 15	Úhrnná rozvodovost ve vybraných zemích, v letech 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 a 2012.....	45
Obr. 16	Úhrnná rozvodovost ve vybraných zemích, 1990–2012.....	45
Obr. 17	Míry rozvodovosti podle délky uplynulé od sňatku ve vybraných zemích, 1994	46
Obr. 18	Míry rozvodovosti podle délky uplynulé od sňatku ve vybraných zemích, 2012	47

Kapitola 1

Úvod

Instituce rodiny prochází během svého vývoje značnými změnami, reagujícími na měnící se sociální a ekonomické podmínky života rodin. Mění se také postavení žen ve společnosti a v rámci rodiny. Tyto proměny rodiny se výrazněji projevují v druhé polovině 20. století. Pro současnou společnost jsou patrné trendy odkládání rození dětí a uzavírání sňatků do pozdějšího věku či rostoucí tendence upřednostňovat nesezdaná soužití před sňatky. Obecně se společnost od poloviny 20. století vyznačuje také rostoucí úrovní rozvodovosti. Obyvatelstvo jednotlivých evropských zemí se však odlišuje postoji, národními kulturními tradicemi, hodnotami či mírou sekularizace. Vliv na rodinné chování mají také rodinné a sociální politiky, které se více či méně liší mezi jednotlivými evropskými zeměmi. Při sledování trendu vývoje rozvodovosti nejen v Evropě je do značné míry problematická dostupnost a srovnatelnost dat.

Cílem této práce je pokusit se vystihnout alespoň základní trendy ve vývoji úrovně rozvodovosti v Evropě mezi roky 1980 a 2012. Pro detailnější srovnání bylo vybráno sedm zemí, u kterých je vývoj úrovně rozvodovosti srovnáván od poloviny 20. století do roku 2012 podle několika vybraných ukazatelů. Vybrané období a použité ukazatele byly zvoleny v závislosti na dostupnosti dat. Kromě srovnávací analýzy obsahuje práce také přehled dostupných dat v rámci třech vybraných datových zdrojů na mezinárodní úrovni: databáze *Eurostatu*, *World Marriage Data 2008* a ročenky *Demographic Yearbook*. Dalším cílem práce je představit podrobný přehled ukazatelů rozvodovosti obsažených v daných zdrojích dat, včetně rozmezí let, za která jsou data k dispozici.

Výzkumnou otázkou je, zda lze v současnosti předpokládat rozdělení Evropy na hlavní evropské regiony a úroveň rozvodovosti tak bude odlišná v zemích východní a západní Evropy.

Celá práce je rozčleněna do šesti kapitol. První kapitola uvádí čtenáře do zkoumané problematiky, stručně popisuje téma práce a její cíle, zároveň také obsahuje přehled literatury. Druhá kapitola představuje zánik manželství rozvodem a podává základní přehled historie a legislativy v Evropě. Následující kapitola se zabývá zdroji dat, podstatnými pro tuto práci.

Kapitola se více zaměřuje na základní popis vybraných zdrojů, poskytujících data o rozvodovosti na mezinárodní úrovni. Čtvrtá kapitola je věnována podrobnému popisu jednotlivých vybraných ukazatelů rozvodovosti, včetně problematiky spojené s mezinárodním srovnáváním. Součástí kapitoly je také přehled dostupnosti dat u vybraných zdrojů. Kapitola pět se zabývá vývojem rozvodovosti v Evropě. Je rozdělena na dvě podkapitoly, přičemž první z nich se zaměřuje na vývoj vybraných ukazatelů rozvodovosti v Evropě, druhá popisuje podrobněji vývoj rozvodovosti ve vybraných zemích Evropy. Poslední, šestá kapitola této práce je věnována shrnutí a zhodnocení získaných poznatků.

V České literatuře se intenzitou rozvodovosti a základním přehledem legislativy v Evropských zemích do roku 2006 zabývá Kalibová (2008). Přehled o legislativě manželství a rozvodu podávají také publikace Barbory Matějkové a Jany Paloncyové *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I* (2003) a *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice* (2005). Informace ohledně rozvodové legislativy a jejím vlivu na vývoj rozvodovosti poskytuje také příspěvek *The effect of divorce law on divorce rates in europe* od autorů L. González a T. K. Viitanen (2006). Při tvorbě této práce byly použity také články Jiřiny Kocourkové (1998) *Populační vývoj východní a západní Evropy v letech 1950–1990* a Anety Dvořákové (2000) *Srovnání demografické situace České republiky s vybranými zeměmi Evropské unie* z časopisu *Demografie*. Rozvodovostí ve vybraných evropských zemích se zabývá příspěvek *Divorce in Europe: A comparative study between France, Italy, Sweden and Switzerland using fertility and family surveys in the 1990s.*, jehož autorem je Laurence Charton (2005). Pro popis rozvodovosti bylo použito množství literatury zaměřující se na rozvodovost v jednotlivých státech. Použity byly např. *Grounds for divorce and maintenance between former spouses* od M. Antoskaia (2002) v případě Ruska, G. Shannon (2002) v Irsku, W. Pintens a E. Torfs (2002) v Belgii. Tyto práce poskytují přehled o vývoji rozvodové legislativy v jednotlivých zemích do roku 2002. Pro získání informací o rozvodovosti v Maďarsku byla použita kapitola *Divorce in Hungary* v knize *Later phases of the family cycle: Demographic aspekt* autorek M. Pongrácz a M. Csernák (1989).

Kapitola 2

Zánik manželství

Manželství je právní vztah, který může zaniknout několika způsoby. Způsoby zániku manželství se však v jednotlivých státech liší. V České republice, jak udává zákon č. 89/2012 Sb. § 755, občanského zákoníku (Česko, 2012), manželství zaniká rozvodem. Dalším způsobem ukončení manželství je prohlášení jednoho z manželů za mrtvého nebo smrt. Smrt je chápána jako přirozený zánik manželství a nový občanský zákoník, který vstoupil v platnost 1. 1. 2014, tento způsob zániku manželství výslovně nestanovuje.

Ačkoliv je v současné době rozvod povolen ve všech státech Evropy, ještě před pár lety tomu tak nebylo (viz dále). Nejčastější způsob ukončení manželství představuje rozvod, nicméně v minulosti převládal jako důvod pro ukončení smrt jednoho z manželů. Například ve Švýcarsku v roce 1988 počet nově rozvedených obyvatel překročil počet nově ovdovělých (Charton, 2005).

2.1 Rozvod manželství

Rozvod je způsob zrušení manželství za života obou partnerů, zahájen na základě návrhu některého z manželů. UN (1991) definuje rozvod jako „konečné právní zrušení manželství; separace manžela a manželky, která uděluje oběma stranám právo na uzavření nového manželství v občanských, náboženských či jiných ustanovení v souladu se zákony dané země“.

Právní úprava rozvodu není mezi jednotlivými evropskými zeměmi jednotná. V některých zemích je rozvod povolen jen krátkou dobu, existují také rozdíly v dostupnosti rozvodu a podmínkách jeho dosažení. Rozvodová legislativa v (nejen) evropských zemích prošla v minulosti mnoha úpravami.

2.1.1 Historie a legislativa rozvodů v Evropě

Právní úprava rozvodů se v jednotlivých státech více či méně liší. Každý stát má svou právní úpravu, která uvádí důvody k rozvodu manželství. Tato legislativa se u jednotlivých států liší a v průběhu let značně mění. Také doba, od které je rozvod povolen, je u jednotlivých zemí odlišná. Převážná většina evropských zemí tento právní akt ukončení manželství povolila

v průběhu 19. století. Mezi výjimky patří Island, kde byl umožněn rozvod již od 16. století, nebo například Francie (1791). Opačným případem je katolická Itálie (1970), Lichtenštejnsko (1974), Portugalsko (1975), Skotsko (1976) či Irsko (1996) (Eurostat, 2003). Teprve v roce 2011 bylo referendum rozhodnuto o povolení rozvodu i na Maltě (Miriani, 2011).

Zatímco v minulosti byl rozvod možný jen z několika důvodů, mezi které patřila manželská nevěra, hrubé porušení zákona nebo neplodnost, během vývoje rozvodového zákona se tyto důvody měnily a podmínky pro rozvod zpříšňovaly a uvolňovaly. S rostoucím počtem důvodů začaly soudy také přihlížet k výhradnímu zavinění jednoho z partnerů, avšak dnes se s tímto faktorem setkáme jen u několika zemí. I v současnosti existují mezi zeměmi rozdíly v důvodech k rozvodu. Každý stát má ze zákona stanovené důvody, za kterých je možné podstoupit rozvod (oddělené soužití neboli rozluka, nevěra, alkoholismus, psychické či fyzické týrání aj.). Zatímco ve Švédsku manželé nemusí uvádět žádný důvod, v křesťanských zemích jako je Itálie je i nadále velmi problematické odpovídající důvody dokázat. Koncem 20. století zavedlo mnoho evropských zemí jako jediný dostatečný důvod k rozvodu manželství neodvratitelný rozvrat (rozpad) manželství (Matějková, Palonciová, 2005). V případě České republiky může být podle zákona č. 89/2012 Sb. §755 (1), občanského zákoníku (Česko, 2012) manželství rozvedeno, „je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení“. Například nevěra je stále považována jako důvod k rozvodu v 11 státech Evropy: Belgie, Bulharsko, Dánsko, Island, Lichtenštejnsko, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Rakousko, Spojené království a Španělsko (Eurostat, 2003).

Ve všech evropských zemích přijímá rozhodnutí o rozvodu soud, ačkoliv v jednotlivých evropských státech existují rozdílné podmínky, které musí být splněny, aby mohlo být přistoupeno k rozvodu. U početné skupiny zemí musí manželé před rozvodem žít určitou dobu odděleně. Mezi tyto státy patří i Česká republika, kde je současně podmínkou i délka trvání manželství a rozhodnutí soudu o poměrech nezletilých dětí či dohoda o úpravě majetkových poměrů manželů (Kalibová, 2008). Podmínka minimální délky trvání manželství existuje ve čtyřech zemích (Česká republika, Irsko, Slovenská republika a Španělsko) (Eurostat, 2003). Minimální délka trvání manželství a délka, po kterou musí žít manželé odděleně, může být závislá na typu rozvodu. Pokud chtějí manželé v České republice zažádat o tzv. „rozvod dohodou“, musí manželství trvat nejméně rok, s tím že spolu minimálně šest měsíců nežijí. Manželství, která nejsou schopna splnit některé předpoklady pro rozvod dohodou, přesto se rozvést chtějí, mohou využít tzv. „sporný rozvod“. V tomto případě může soud rozvést i manželství trvající méně než rok. Soud pak zjišťuje, zda existuje rozvrat manželství a také jeho příčiny (Jirsa, 2014).

V případě některých zemí (např. Belgie, Dánsko, Francie, Norsko, Rakousko, Španělsko), se můžeme setkat také s pojmem rozluka (právní odloučení, zákonná separace či právní rozluka). Pokud se manželé rozhodnou ukončit manželství rozlukou, nemohou uzavřít nový sňatek a jsou si povinni zachovávat věrnost. Rozluka v určité délce trvání je pak v některých zemích důvodem k rozvodu. Ne všechny rozluky ovšem vyústí v rozvod, v některých případech může dojít k obnově manželství (Matějková, Palonciová, 2005).

V roce 2006 zaniklo v Norsku více manželství rozlukou než rozvodem¹. Při žádosti o rozluku manželství zde nemusí být uveden žádný důvod, pouze že žadatel již nechce žít v manželství se svým partnerem/partnerkou. Jeden z manželů může následně po uplynutí jednoho roku požádat o rozvod (Matějková, Palonciová, 2003).

Velký vliv na vývoj rozvodové legislativy má církev a kulturní tradice každé země. V minulosti byla tradice založena na křesťansko-židovských hodnotách a sňatek byl považován za trvalý závazek na celý život. Křesťanství neakceptovalo rozvod a manželství, které vzniklo, mohlo zaniknout pouze přirozeně – smrtí jednoho z manželů. V té době bývala povolena pouze rozluka manželství (Matějková, Palonciová, 2005, Linhart et al., 1996).

Historický vývoj problematiky rozvodu manželství byl v Evropě různý. V českém právu existoval do konce roku 1949 rozvod ve formě právního odloučení (odloučení od stolu a lože) a rozluka, znamenající zánik manželství. Rozvod oproti rozluce neumožňoval uzavřít nové manželství. Od roku 1950 byl jako jediná forma právního ukončení manželství zaveden rozvod (Kalibová, 2008). V Irsku, silně katolické zemi, byl rozvod manželství od roku 1937 dokonce zakázán ústavou. Téměř po padesáti letech, v roce 1986 proběhlo referendum, ve kterém voliči zákaz potvrdili. Teprve referendum v roce 1995 zákaz rozvodu zrušilo. Dva roky poté vstoupila v platnost legislativa povolující rozvod, avšak dosáhnout rozvodu bylo velmi obtížné. Manželé, žádající o rozvod musí žít nejméně čtyři roky odděleně a soud musí považovat rozvod za správný s přihlédnutím k stávajícím a budoucím okolnostem pro manžele a všechny závislé členy rodiny. Soud musí být zároveň přesvědčen, že neexistuje žádná možnost usmíření partnerů (Kalibová, 2008, Shannon, 2002). V Rusku před revolucí v roce 1917 civilní rozvod neexistoval a obyvatelstvo se podřizovala pravidlům jednotlivých náboženství. Rozvod byl umožněn až v roce 1917 a jediným důvodem se stalo nenahraditelné zhroucení manželství (Antokolskaia, 2002).

¹Rozlukou zaniklo v roce 2006 asi 12 tisíc manželství, rozvodem 10,6 tisíc manželství (Matějková, Palonciová, 2003).

Kapitola 3

Zdroje dat a jejich specifika

Pro porovnání dostupnosti dat o rozvodovosti v rámci evropských zemí jsem zvolila tři zdroje na mezinárodní úrovni. Hlavními z nich jsou statistická databáze *Eurostatu* a ročenky *Demographic Yearbook*, třetím zdrojem je databáze *World Marriage Data 2008*. Pro některé výpočty bylo však nutné dohledat dostupná data z jednotlivých statistických úřadů daných zemí. Kapitola je věnována především základnímu přehledu dostupných ukazatelů rozvodovosti a sběru dat u zmíněných zdrojů.

3.1 Eurostat

Eurostat je statistický úřad Evropské unie, jehož hlavním úkolem je poskytovat kvalitní a srovnatelná statistická data o Evropě. Na internetových stránkách Eurostatu existuje mimo jiné sekce „Statistics Explained“², která má za úkol srozumitelně vysvětlit statistická témata. Jednotlivé články tak tvoří jakousi encyklopedii statistiky v Evropě. Nalezneme zde online publikace, mezi které patří Ročenka Eurostatu, Krajská ročenka, EU ve světě, Statistika v kostce a další.

V této práci byla použita data pro rozvody ze sekce „Population and social condition“ a podsekce „Population“, která obsahuje základní i analytická demografická data, data o mezinárodní migraci, populační projekce a data z populačních cenzů. Námi potřebná data o rozvodovosti jsou umístěna v kategorii „Marriage and divorce (demo_nupp)“. Všechny tyto údaje jsou k dispozici online.

Rozvodovost je zde vyjádřena pomocí několika ukazatelů:

- *počty rozvodů,*
- *hrubá míra rozvodovosti,*
- *rozvody podle délky trvání manželství,*
- *rozvody podle státního občanství muže a ženy,*
- *rozvody podle země narození muže a ženy*

² Dostupné na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Main_Page

Každé léto (do 15. září) se uskutečňuje společný sběr dat ve spolupráci s United Nation Statistical Division. Při tomto sběru shromažďuje Eurostat podrobnější údaje demografických událostí od národních statistických úřadů z předchozího roku a počty obyvatel k 1. lednu aktuálního roku a let minulých. Tyto údaje jsou před zveřejněním zpracované a kontrolované, následně dochází na konci každého roku k aktualizaci dat. Pokud některá ze zemí zašle aktualizované údaje mimo sběr dat, jsou databáze Eurostatu co nejdříve aktualizovány a souhrnné ukazatele přepočítány. Od statistických úřadů jednotlivých zemí se neshromažďují všechny demografické ukazatele, jen absolutní čísla. V případě přebírání již vypočtených ukazatelů by mohlo docházet ke zkreslenému mezinárodnímu srovnání. Případné změny ve srovnatelnosti dat jsou v databázi náležitě označeny. Pokud dojde k metodické změně, jsou data označena (b), prozatímní údaje (p), odhadovaná hodnota (e), a další (Eurostat, 2011).

Informace o demografických událostech jsou udávány za jednotlivé země a za skupiny zemí. Jsou uváděna souhrnná data za Eurozónu (16, 17 a 18 zemí), Evropskou unii (27 a 28 zemí), Evropský hospodářský prostor (27 zemí plus Island, Lichtenštejnsko a Norsko; 28 zemí plus Island, Lichtenštejnsko a Norsko) a Evropské sdružení volného obchodu. Eurostat publikuje data za některé země v různých územních vymezeních. V případě Francie jsou k dispozici data za metropolitní Francii od roku 1960 (zahrnuje Korsiku, naopak nezahrnuje zámořské departmenty Guadeloupe, Martinik, Guyana, Réunion), od roku 1995 uvádí data za celou Francii včetně departmentů. Ve statistické databázi Eurostatu se objevuje dvakrát také Německo (Německo – až do roku 1990 bývalé území SRN; Německo – včetně bývalé NDR), přičemž od roku 1990 data odpovídají hodnotám Německa v dnešním územním vymezení. Eurostat nesbírá údaje jen za členské státy EU, ale i za země kandidátské, země ESVO či další země. U některých členských a kandidujících zemí EU a zemí ESVO nalezneme časovou řadu již od roku 1960 až do současnosti. Za země jako je například Srbsko, Turecko, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Ukrajina, Rusko jsou k dispozici data jen od začátku 21. století. Úplnost dat u některých zemí je ovlivněna jejich dostupností z národních statistických úřadů, nicméně existuje možnost doplnění v budoucnosti (Eurostat, 2011).

3.2 Demographic Yearbook

Demografická ročenka OSN (dále jen DYB) podobně, jako Eurostat shromažďuje, zpracovává a následně šíří statistiky již od roku 1948. Statistické oddělení OSN každoročně rozesílá národním statistickým úřadům po celém světě dotazníky. Na základě dat z těchto dotazníků pak vzniká ročenka. Každý rok je vydána demografická ročenka obsahující údaje o počtu obyvatel, narození, úmrtí, manželství a rozvodu (UN, 2013).

Až do roku 1996 obsahovala každá ročenka kromě obvyklého obsahu i speciální téma. Výjimkou byly roky 1978, 1991, 1997 a 1999, kdy kromě klasických ročenek vyšly i ročenky věnující se speciální otázce. Speciální je také vydání zaměřené na sčítání lidu. Každá ročenka obsahuje technické poznámky k tabulkám, ty obsahují obecné poznámky, geografické aspekty, poznámky o populaci, důležité statistické údaje a informace ke každé tabulce včetně potřebných definic. Na rozvodovost se podrobněji zaměřily ročenky z roku 1958, 1968, 1976, 1982 a 1990,

rozšířené o speciální téma týkající se statistiky manželství a rozvodu. Statistiku rozvodovosti nezahrnují nejstarší ročenky z roku 1948 a 1949–50, ve které nalezneme pouze počty rozvedených v populaci. Od DYB 2007 jsou nepravidelně zveřejňovány i údaje o rozvodech a procentuálním rozdělení podle délky trvání manželství.

DYB publikují data za rozvodovost pomocí následujících ukazatelů:

- *počty rozvodů* (od DYB 1951)
- *hrubé míry rozvodovosti* (od DYB 1952)
- *rozvody a hrubé míry rozvodovosti podle bydliště* (venkov/město) (od DYB 2002)
- *míra rozvodovosti manželství* (DYB 1953, 1954, 1958, 1968)
- *rozvody podle počtu závislých dětí* (DYB 1958, 1968, 1976, 1982, 1990, 2007)
- *rozvody podle délky trvání manželství*
(DYB 1958, 1968, 1976, 1982, 1990, 2007, 2009, 2012)
- *rozvody podle délky manželství klasifikované podle věku muže a ženy*
(DYB 1958, 1968, 1976, 1982, 1990)
- *rozvody podle věku ženy a muže* (DYB 1968, 1976, 1982, 1987, 1990)
- *rozvody podle věku ženy klasifikované podle věku muže*
(DYB 1958, 1968, 1976, 1982, 1990)
- *míry rozvodovosti manželství podle věku a pohlaví*
(DYB 1968, 1976, 1982, 1987, 1990)

3.3 World Marriage Data 2008

Třetím mezinárodním zdrojem dat je publikace World Marriage Data 2008 (dále jen WMD), vytvořená Populační divizí Odboru pro ekonomické a sociální otázky (DESA) Sekretariátu OSN. Obsahuje srovnatelné údaje o rodinném stavu obyvatelstva a počty sňatků a rozvodů v rámci celého světa. Údaje z WMD 2008 doplňují předchozí zveřejněná data o manželství, mimo jiné i WMD 2006 (UN, 2009).

WMD 2008 obsahuje tři soubory dat:

- *Rodinný stav* – ženatí muži a vdané ženy (v %), muži a ženy, kteří se nikdy nevdaly/neoženili (v %)
- *Manželství* – počty sňatků, hrubá míra sňatečnosti
- *Rozvody* – počty rozvodů, hrubá míra rozvodovosti

V průběhu kalendářního roku jsou od národních zdrojů sbírány údaje o počtech rozvodů. Zveřejněný počet rozvodů pochází z oficiálních publikací jednotlivých statistických úřadů a ze zpráv těchto úřadů pro Statistické oddělení DESA. U každé země je pak uveden zdroj dat – Národní statistika nebo UNSD. Data nejsou zveřejňována za každý kalendářní rok v rámci určitého období, uvádí se jen údaje za dostupné roky nejbliže k roku 1970, 1985, 1995, a za dva poslední dostupné roky po roce 1999. Mimo dat samotných jsou uvedena i metadata, obsahující definice, metody výpočtů či seznam vedlejších zdrojů.

U velké části zemí je k dispozici dlouhá časová řada dat. Je nutné rozlišovat, zda některá data nejsou k dispozici z důvodů legislativy dané země, která rozvod nepovolovala (např. Španělsko, Malta, aj.), dalším důvodem může být změna územního vymezení jednotlivých zemí. Při srovnání dat na mezinárodní úrovni se můžeme setkat s rozdíly vzniklými z důvodů rozdílné legislativy a typu zaznamenávaných událostí jednotlivých zemí. Například některé země do počtu rozvodů zahrnují i manželství prohlášená za neplatná či právní rozluky. Rozdíly mohou vzniknout díky rozvodům manželství partnerů s odlišným bydlištěm nebo občanstvím, dále také z důvodů vymezení populace, na kterou jsou rozvody vztaženy. Zatímco v některých zemích je počítáno s populací *de facto*, tedy s takovou populací, která je přítomna v určité době na daném území, jiné země vykazují údaje vztažené na populaci *de jure* (bez osob dočasně v zemi a zahrnuje dočasně nepřítomné obyvatele).

Kapitola 4

Popis ukazatelů rozvodovosti

Následující kapitola je věnována ukazatelům rozvodovosti a jejich podrobnému popisu. Zároveň obsahuje informace z použitých zdrojů a problematiku spojenou s mezinárodním porovnáváním.

Při výpočtech intenzit rozvodovosti je nutné si uvědomit vazbu na další důležité faktory, kterými jsou úroveň sňatečnosti, populační politika, rozvodová legislativa, situace žen (vzdělanost, zaměstnanost) a v neposlední řadě náboženství, tradice a hodnoty v dané populaci (Kalibová, 2006). Mezinárodní srovnání publikovaných dat je značně problematické. Údaje za rozvody jsou ovlivňovány převážně rozvodovou legislativou, která se u jednotlivých zemí liší, některé země zahrnují mezi údaje za rozvody i neplatná manželství či právní rozluky. Setkáme se i s odlišností charakteristik a jejich zpracování. Rozdílné je například zahrnutí osob ve faktických manželstvích mezi sezdanou populaci. Tyto faktory je nutné zohlednit při srovnávání.

4.1 Popis vybraných ukazatelů rozvodovosti

Zvolené zdroje publikují data jen za vybrané ukazatele rozvodovosti. Cílem této podkapitoly je vysvětlit metodologii některých výpočtů, způsob klasifikace u jednotlivých zdrojů dat a přiblížit problematiku daných ukazatelů.

4.1.1 Počet rozvodů

Srovnatelnost statistik rozvodovosti je značně omezena. Data mohou zahrnovat kromě rozvodů i počty manželství prohlášených za neplatné či právní rozluky. Tato praxe je častější v zemích nebo oblastech, ve kterých je malý počet rozvodů a pravděpodobně nejsou k dispozici samostatné statistiky za rozvody, manželství prohlášená za neplatné či rozluky. V těchto případech dochází k navýšení počtu rozvodů. Rozdíly mohou vzniknout také díky rozvodům manželství mezi partnery s odlišným bydlištěm nebo občanstvím, dále také z důvodů vymezení populace, na kterou jsou rozvody vztaženy. Zatímco v některých zemích je počítáno s populací *de facto*, tedy s takovou populací, která je přítomna v určité době na daném území, jiné země vykazují údaje vztažené na *de jure* populaci. Populace *de jure* nezahrnuje osoby dočasně v zemi

a naopak zahrnuje dočasně nepřítomné obyvatele. Většina zemí uvádí data o rozvodech podle data vzniku rozvodu, některé podle data registrace rozvodu. Doba mezi rozvodem a jeho registrací však nebývá dlouhá (DYB, 1982, UN, 2009).

Databáze Eurostatu uvádí údaje o počtu rozvodů za státy Evropské unie, některá jejich historická území, za státy kandidující do EU a další vybrané evropské země. Můžeme zde nalézt data od roku 1960 až do roku 2012. Databáze Eurostatu je jedinečná poskytováním dat za skupiny zemí, jako je například EU či Evropský hospodářský prostor (příloha 1).

Tabulky s počty rozvodů obsahuje také každé vydání Demografické ročenky OSN od roku 1951. Národní statistické úřady jsou navíc žádány o odhad úplnosti poskytovaných údajů, protože mohou nejlépe posoudit kvalitu vlastních dat. Díky tomu, je možné klasifikovat statistiky do tří kategorií podle kvality³. Tento údaj je pak uveden v prvním sloupci v tabulce o počtech rozvodů a hrubých měr (DYB, 2000).

Při srovnávání dostupnosti dat mezi Eurostatem, Demographic Yearbook a World Marriage Data 2008, jsou patrné značné odlišnosti. Zatímco databáze WMD 2008 obsahuje data za několik málo let od roku 1970⁴, ostatní zdroje představují hodnoty za poměrně dlouhou časovou řadu (příloha 2). V případě Eurostatu sahají data do roku 1960, v nejstarších Demografických ročenkách nalezneme rozvody až z roku 1935. DYB tedy poskytuje starší data, oproti Eurostatu obsahují také historická vymezení některých zemí, např. Sovětský svaz či Jugoslávii.

4.1.2 Hrubá míra rozvodovosti

Nejjednodušším z ukazatelů úrovně rozvodovosti je hrubá míra rozvodovosti, která je definována jako podíl rozvodů na 1000 obyvatel středního stavu. Tento ukazatel ovlivňuje intenzita rozvodovosti a struktura obyvatelstva podle věku a rodinného stavu (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986).

$${}_{t}hmro = \frac{{}_{t}R}{{}_{t}P} \times 1000$$

${}_{t}hmro$ hrubá míra rozvodovosti v roce t

${}_{t}R$ počet rozvodů v roce t

${}_{t}P$ střední stav obyvatelstva v roce t

Hrubá míra rozvodovosti neměří riziko rozvodu u ženatých a vdaných osob, poskytuje jen obecnou představu o trendech v průběhu času a rozdílu mezi zeměmi v úrovni rozvodovosti na celkovém počtu obyvatel.

³ C: Téměř kompletní údaje – představují minimálně 90 % událostí, U: Údaje jsou neúplné – méně než 90 % událostí, I: Údaje nejsou odvozeny z občanských registračních systémů, ale jsou považovány za spolehlivé – odhady odvozené z projekcí, jiné metody odhadu nebo sčítání lidu, ...: Data, pro která nejsou k dispozici konkrétní informace o úplnosti (DYB, 2000).

⁴ Data nejbližší k roku 1970, 1985, 1995, a za dva poslední dostupné roky po roce 1999 (UN, 2009).

V DYB nalezneme tabulky s údaji o hrubé míře rozvodovosti od ročníku 1952. Tyto údaje se až na výjimky⁵ nacházely v tabulce společně s údaji o počtech rozvodů. Data hrubé míry rozvodovosti jsou v ročenkách věnujících se rozvodovosti podrobněji zveřejňovány za stejné roky jako počty rozvodů, ve starších vydáních za kratší období. Výjimečně se v DYB 1968 setkáme s údaji za jednotlivé roky společně s daty za pětileté intervaly mezi roky 1920–1964.

Z tabulek 2, 3 a 4 v přílohách je patrná menší dostupnost dat za hrubou míru rozvodovosti oproti počtu rozvodů a to především z důvodu nemožného vymezení příslušné populace. I přes snahu, nelze vždy získat odpovídající čitatele a jmenovatele. Důsledkem toho může být zvýšení nebo snížení měr. Rozdíl může být patrný u malých populací, jako je například Gibraltar.

K výpočtům hrubých měr rozvodovosti jsou použita získaná data o rozvodech a obyvatelstvu. Omezení, která platí u počtu rozvodů v jednotlivých zemích tak platí i pro hrubou míru a je nutné to brát v potaz. Pokud jsou například zahrnuta neplatná manželství v čitateli měr, vliv je minimální, v případě zahrnutí právních rozluk může být vliv znatelnější. V roce 1965 přijala Demografická ročenka politiku, kdy v případě chybějících údajů o velikosti populace dochází k odhadu počtu obyvatel sestaveným OSN. Výpočty měr rozvodovosti pak mohou být ovlivněny také kvalitou těchto odhadů (DYB, 1968).

Tento ukazatel je ve WMD 2008 k dispozici ve stejném období jako počty rozvodů. V případě nedostupnosti údajů o středním stavu obyvatelstva, či jejich neúplnosti, se pro výpočet využívají odhady Populační divize DESA (UN, 2009).

Na základě národních definic městského obyvatelstva ze sčítání lidu poskytují země také klasifikace rozvodů a hrubých měr rozvodovosti podle bydliště na město/venkov. Hrubé míry rozvodovosti podle bydliště (město/venkov) vyjadřují roční počet rozvodů podle bydliště na 1 000 obyvatel středního stavu (DYB, 2002). Z vybraných zdrojů poskytuje tyto data pouze DYB od ročníku 2002 (příloha 4).

$${}_t h m r o^{m \acute{e} s t o} = \frac{{}_t R^{m \acute{e} s t o}}{{}_t P} \times 1000$$

${}_t h m r o^{m \acute{e} s t o}$ hrubá míra rozvodovosti v roce t podle bydliště

${}_t R$ počet rozvodů v roce t

${}_t P$ střední stav obyvatelstva v roce t

Srovnatelnost údajů podle městského a venkovského sídla je ovlivněn definicemi jednotlivých států. Převážně bývají použity definice pro městské a venkovské obyvatele stanovené v populačních cenzech, nicméně tyto definice se mezi zeměmi značně liší. Rozdíly v rozvodovosti podle bydliště mohou být způsobeny také tím, zda byla data klasifikovaná podle místa výskytu nebo podle místa obvyklého pobytu (DYB, 2002).

⁵ Ročenky obsahující jako speciální téma rozvodovost, nabízí tabulky zvlášť.

4.1.3 Míry rozvodovosti manželství

Míra rozvodovosti manželství je ukazatel definovaný jako počet rozvodů v daném roce vztahený k počtu existujících manželství. V praxi se místo existujících manželství používá počet vdaných žen k 1.7. (Kalibová, 2006).

$${}_t mrm = \frac{{}_t R}{{}_t P^{\dot{z},vd}} \times 1000$$

${}_t mrm$ míra rozvodovosti manželství v roce t

${}_t R$ počet rozvodů v roce t

${}_t P^{\dot{z},vd}$ střední stav vdaných žen v roce t

Tabulky hodnotící rozvodovost vztahenou na manželské páry obsahují čtyři Demografické ročenky (1953, 1954, 1958 a 1968) a platí zde stejná omezení jako v případě hrubých měř rozvodovosti. Tyto míry jsou v DYB vypočteny jako průměrný počet rozvodů v tříletých obdobích na 1 000 manželských párů středního stavu v jednotlivých obdobích. Pokud v některých případech (např. Polsko) nebyl k dispozici průměr za tříleté období, byly míry vypočteny podle dat za dostupné roky, tedy za dvouleté období či jeden rok. Pro výpočet těchto měř je nutné mít k dispozici údaje o počtu obyvatel klasifikované podle rodinného stavu. Výpočty jsou také omezeny faktem, že obyvatelstvo podle rodinného stavu bývá u většiny zemí dostupné jen převážně z populačních censů. Kromě censů lze údaje získat i odhady populace podle rodinného stavu. Mezi manželské páry nebývají zahrnuty ty páry, kdy žijí osoby v nesezdaném soužití, naopak osoby v rozluce zahrnuty jsou. S odlišnostmi v tomto směru se setkáme v několika případech. Populace potřebná pro výpočet těchto měř, se může lišit také v závislosti na věku. Věk, od kterého mohou osoby uzavřít sňatek, se v jednotlivých zemích může lišit. I přes všechny omezení, rozvodovosti vypočtené ve vztahu k populaci tvořené manželskými páry, jsou nejspolehlivější ukazatele relativní četnosti rozvodu (DYB 1968).

Oproti jiným ukazatelům se míra rozvodovosti manželství neobjevuje ve speciálních DYB 1976, 1982 a 1990. Ročenka z roku 1954 uvádí u téměř všech zemí data za stejné časové úseky jako předchozí ročník. Jen v ojedinělých případech, např. Monako, data přibyla. Obdobně je tomu u ostatních ročenek, kdy jsou zveřejněna i starší data než v DYB 1953. Míry rozvodovosti manželství nalezneme jen ve starších ročenkách a data jsou tedy dostupná většinou do poloviny 60. let 20. století (příloha 5).

4.1.4 Rozvody podle délky trvání manželství

Eurostat publikuje data za rozvody podle délky trvání manželství za jednotlivé roky od 1 do 34 let, méně než rok, méně než 5 let, 5–9, 10–14, 15–19, 20–24, 25–29, 30–34 let a za dobu trvání 10, 15, 20, 25, 30 a 35 let a více. Disponuje také kategorií rozvodů manželství s neznámou délkou trvání (Eurostat, 2003).

Tabulky v Demografických ročenkách klasifikují rozvody podle délky trvání podle doporučení OSN na dobu menší než jeden rok, dále každý rok od 1 do 9 let, v intervalu 10–14,

15–19 a 20 let a více. Tabulky obsahují celkový počet rozvodů v jednotlivých letech, který zahrnuje i rozvody manželství s neznámou délkou trvání (DYB, 1958). V DYB 2007, 2009–10 a 2012 jsou rozvody podle délky trvání manželství zastoupeny také v procentuálním rozdělení.

Ne ve všech zemích však existuje stejná klasifikace rozvodů podle délky trvání, jakou uvádí Eurostat a DYB. Délka trvání manželství je v demografických ročenkách definována v souladu s doporučeními OSN jako „doba v dokončených letech, která uplynula mezi přesným datem manželství a dnem rozvodu“. Můžeme se setkat se zeměmi, které místo tohoto doporučení počítají délku trvání manželství jako rozdíl mezi rokem sňatku a rozvodu či mezi datem sňatku a datem registrace rozvodu (DYB, 1958).

V případech, kdy se data nevztahují ke dni rozvodu, ale ke dni podání žádosti o rozvod, pak takové statistiky snižují průměrnou délku trvání manželství, jelikož žádosti o rozvod bývají někdy podány poměrně dlouho před rozvodem manželství. Pokud by byla do statistiky zahrnuta i manželství, která byla prohlášena za neplatná, došlo by k nárůstu četností rozvodů v krátké době trvání manželství. Délka trvání manželství je závislá na různých faktorech. Dalším z nich jsou důvody rozvodu a právní předpisy v jednotlivých zemích. Dosažení rozvodu z daných důvodů je podmíněné i délkou trvání, která se mezi zeměmi liší.

V příloze 6 jsou uváděny letopočty, za které je dostupné největší množství dat. U některých zemí, jako např. severské země Norsko, Švédsko a Finsko, jsou k dispozici podrobná data od roku 1990 až do roku 2012. U jiných zemí jsou však data o rozvodech podle některých délek trvání manželství publikována za kratší období, než je uvedeno v tabulce. V případě Běloruska nalezneme data jen za rok 2012 v délce trvání manželství kratší než jeden rok, kratší než 5 let, 1–4 roky za jednotlivé roky, 10, 15, 20 let a rozvody s neznámou délkou trvání manželství.

Oproti DYB Eurostat disponuje daty za některé země bývalého Sovětského svazu, jako je například Litva a Lotyšsko již od roku 1990, zatímco Demografické ročenky obsahují data za tyto státy až po roce 1990, tedy v DYB 2007, 2009–10 a 2012. Jedná se tedy jen o pár jednotlivých roků, nikoli delší časový úsek. Ačkoli se v DYB oproti Eurostatu⁶ setkáme s daty za delší období, nenalezneme zde data od roku 1990 do roku 2007.

4.1.5 Rozvody podle délky manželství klasifikované podle věku muže a ženy

Rozvody podle délky manželství klasifikované podle věku muže a ženy jsou vzhledem k velké náročnosti na místo uváděny v každé „speciální“ ročence jen za jeden rok (příloha 7). Podstatným faktorem je dostupnost dat za sezdanou populaci a populaci podle věku a pohlaví.

Délka trvání manželství je definována stejně jako v případě ukazatele „rozvody podle délky trvání manželství“. Stejný je i způsob klasifikace délky trvání, do 14 kategorií: méně než 1 rok, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 let, 10 - 14, 15 - 19 let, 20 let a více, neznámá délka trvání. Věk manželů je rozdělen také do 14 kategorií: méně než 20 let, 20–24, 25–29, 30–34, 35–39, 40–44, 45–49, 50–54, 55–59, 60–64, 65–69, 70–74 let, 75let a více, neznámý věk. Za některé země jsou však dostupná data podle odlišných kategorií (DYB, 1958).

Jak je uvedeno v DYB (1968), jako problematické se jeví různé metody výpočtu délky trvání manželství a věku. Doba trvání může být vypočítána třemi způsoby: tak jak je

⁶ Eurostat zveřejňuje data o rozvodech podle délky trvání manželství od roku 1990 do roku 2012 (Eurostat, 2014).

doporučeno, tj. doba mezi datem sňatku a rozvodu v dokončených letech; doba mezi datem sňatku a datem registrace rozvodu v dokončených letech; a rozdíl mezi rokem manželství a rokem rozvodu. Pokud je použit výpočet délky trvání manželství rozdílem mezi roky sňatku a rozvodu, dochází k podhodnocení skupiny „méně než 1 rok“. Rozdíly v ostatních kategoriích nejsou tak snadno rozpoznatelné. Dalším faktorem, který může způsobit problémy ve srovnatelnosti, je velikost kategorie neznámé délky trvání. Je nutné brát ohled na možné podhodnocení či nadhodnocení ostatních kategorií.

4.1.6 Rozvody podle počtu závislých dětí

Jedním z faktorů dosažení rozvodu je i bezdětnost. V řadě zemí je pro pár, který nemá děti, jednodušší dosáhnout rozvodu, než pro manžele s dětmi.

„Závislé děti“ byly podle mezinárodní definice platné v době vydání ročenky 1958 dle UN (1953, s. 15) "celkový počet živých dětí mladších 16 let závislých na některém z rozvedených partnerů, v době, kdy byla podána žádost o rozvod". Jak je uvedeno v DYB (1958), ne všechny země se řídí mezinárodní definicí a některé země mohou tuto skupinu vymezit jako "živě narozené děti bez ohledu na věk", "živě narozené děti, stále žijící" a další. U tabulek uvádějících rozvody podle počtu závislých dětí je tedy v poznámkách uvedena definice platná v jednotlivých zemích. Podle UN (1973, s. 49), je od DYB 1976 definice závislých dětí pozměněna na „celkový počet živých dětí mladších 18 let, kteří jsou závislí na jednom z partnerů v době, kdy je podán návrh na rozvod“. Věk, do kdy je dítě považováno za závislé, je v jednotlivých zemích různý, od 16 do 21 let. Statistiky by však měly zahrnovat děti z jakéhokoliv předchozího manželství (DYB 1958).

Podle DYB (1958) je klasifikace rozvodů podle počtu závislých dětí použitá v těchto ročenkách následná: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 a více dětí, neznámý počet. Uveden je také celkový počet dětí. Celkový počet závislých dětí v době rozvodu je získán buď ze statistik zemí, nebo odhadem. Pokud země neuvede celkový počet závislých dětí, hodnoty v tabulkách jsou odhadnuty Statistickým úřadem OSN. Vynásobením číslem každé kategorie odpovídající počet rozvodů a následným součtem vznikne přibližná hodnota všech závislých dětí. V případě souhrnných kategorií se příslušný počet rozvodů vynásobí nejnižším počtem dětí v rámci dané kategorie. Pokud je kategorie 7 a více dětí, rozvody se vynásobí sedmi, rozvody v kategorii „neznámé“ se násobí nulou. Na rozdíl od historických vydání, DYB 2007 se odlišuje zveřejněním procentuálního rozdělení rozvodů podle počtu závislých dětí.

Nejstarší údaje v DYB sahají až do roku 1948 (příloha 8). U většiny zemí končí dostupnost dat kolem roku 1990 a jsou doplněna posledním dostupným rokem v DYB 2007. Jsou tedy postrádána data za delší časové období od začátku 90. let 20. stol. Při použití pro srovnávací účely, by neměl být přehlédnut faktor pohlavně věkové struktury obyvatelstva, který má přímý vliv na rozložení počtu závislých dětí. Pokud jsou statistiky sestavovány podle žádostí o rozvod, věk závislých dětí bývá zpravidla nižší, než v době právního rozhodnutí o rozvodu.

4.1.7 Rozvody podle věku muže a ženy

DYB se řídí klasifikací podle věku manželů v dokončených letech, jak jí uvádí UN (1953): méně než 20 let, 20–24, 25–29, 30–34, 35–39, 40–44, 45–49, 50–54, 55–59, 60–64, 65–69, 70–74 let, 75let a více, neznámý věk. Podle těchto kategorií však nejsou dostupné údaje za všechny země. Nicméně pokud je zjišťován věk v době podání žádosti o rozvod, může být nižší než v době, kdy byl rozvod udělen. Na tento fakt je třeba brát ohled, pokud jsou údaje o rozvodech v dané zemi vztaženy k žádostem o rozvod. Faktorem může být také výpočet věku nikoli od přesného data, ale od roku narození (DYB 1968). Problematická je také kategorie neznámého věku. Jak je uvedeno v DYB (1976), ne vždy znamená absence rozvodů v kategorii neznámého věku, že tomu tak doopravdy je. Naopak, často je to známka toho, že hodnoty byly před tabelací přiřazeny k jednotlivým věkům, nebo až po tabelaci pomocí poměrů.

Tabulka s rozvody podle věku muže a ženy se v Demografické ročence OSN objevuje poprvé v roce 1968 a dále v každé ročence věnující se rozvodovosti podrobněji. Výjimečně můžeme nalézt tabulku s daty o rozvodech podle věku muže a ženy i v ročníku 1987. Data jsou zveřejněna za dlouhou časovou řadu, převážně od roku 1958 do roku 1989 (příloha 9).

4.1.8 Rozvody podle věku ženy klasifikované podle věku muže

V rámci každé „speciální“ ročenky nalezneme data každé země za jeden rok. Na rozdíl od rozvodů podle věku muže a ženy, jsou tyto údaje zveřejněny vždy za poslední rok, ke kterému je k dispozici populace podle rodinného stavu, věku a pohlaví. Jedná se buď o rok, kdy se uskutečnil populační census, nebo poslední rok, za který jsou data dostupná (příloha 10).

Klasifikace věku je zde stejná jako u rozvodů podle věku muže a ženy: méně než 20 let, 20–24, 25–29, 30–34, 35–39, 40–44, 45–49, 50–54, 55–59, 60–64, 65–69, 70–74 let, 75 let a více, neznámý věk. Při sestavování statistik o rozvodu podle věku používají některé země pravidla, podle kterých se přiřazuje chybějící věk jednoho z manželů na základě zaznamenaného věku druhého manžela. Takovým pravidlem může být předpokládaná doba, o kterou bývá manželka mladší než její muž (DYB 1976).

4.1.9 Specifické míry rozvodovosti manželství podle věku a pohlaví

Jak uvádí Koschin (2005), specifické míry se oproti hrubé míře rozvodovosti liší přijetím skutečnosti, že riziko rozvodu existuje jen u sezdané populace, tedy ve jmenovateli by měli být jen ženatí muži či vdané ženy. Existují nejen věkově ale i pohlavně specifické míry rozvodovosti. Věkově a pohlavně specifické míry bývají asi dvakrát větší než věkově specifické míry. Tento fakt je způsoben tím, že počet rozvodů mužů odpovídá všem rozvodům, zatímco jmenovatel je v případě věkově specifické míry zhruba dvojnásobný. Specifická míra rozvodovosti podle věku a pohlaví je počet rozvodů v daném věku u mužů či žen na 1 000 obyvatel středního stavu v manželství daného věku a pohlaví.

$${}^t r_x^{m,pohl} = \frac{{}^t R_x^{pohl}}{{}^t P_x^{vdané/ženatí}} \times 1000$$

${}^t r_x^{m,pohl}$	míra rozvodovosti manželství podle pohlaví ve věku x v roce t
${}^t R_x^{pohl}$	počet rozvodů ve věku x podle pohlaví v roce t
${}^t P_x^{vdané/ženatí}$	střední stav vdaných žen či ženatých mužů ve věku x v roce t

Populace podle věku a rodinného stavu, potřebná pro výpočty specifických měr, bývá nejčastěji dostupná v letech populačních censů. Z tohoto důvodu nejsou k dispozici data za všechny země a v delších časových řadách, ale jen v jednotlivých letech v rozmezí okolo deseti let. V Demografických ročenkách OSN jsou publikovaná data k poslednímu dostupnému roku, pouze v případě DYB 1987 jsou u některých zemí uvedena data za více let (příloha 11).

Sezdaná populace zahrnuje osoby, které při sčítání nebo během šetření uvedly svůj rodinný stav jako „vdaná/ženatý“ popřípadě žili odděleně. Osoby žijící ve faktickém manželství patří mezi sňatkuschopné obyvatelstvo, proto do této skupiny zařazení nebývají. Možným zdrojem nepřesností je zahrnutí osob ve faktickém manželství a osob s neznámým rodinným stavem mezi sezdanou populaci. Statistiky zahrnující faktická manželství, nadhodnocují populaci s rizikem rozvodu a míra rozvodovosti bude tudíž podhodnocena. Tento vliv je při srovnávání třeba vzít v úvahu. Pokud by se naopak mezi sezdanou populaci neřadili manželé v rozluce, míra rozvodovosti by naopak vzrostla. Zdrojem nepřesného srovnání může být dále věk. Osoby, zahrnuté mezi sezdanou populaci jsou omezeny věkem. I přes veškerá omezení, je specifická míra rozvodovosti podle věku a pohlaví vzhledem k „ohrožené“ populaci nejužitečnější měrou pro analytické účely (DYB, 1976).

Míry jsou specifické pro daný věk a pohlaví, berou v úvahu rozdílnou strukturu populace a mohou tak být srovnávány v rámci dané země během určitého období, stejně tak jako mezi ostatními zeměmi.

4.1.10 Rozvody podle státního občanství muže a ženy

Rozvody podle státního občanství manželů nalezneme pouze v jednom z vybraných zdrojů. Eurostat publikuje data za rok 2012 u 17 zemí. Státní příslušnost je uváděna pomocí 7 skupin: EU 27 – bez vykazující země, země mimo EU a vykazující zemi, cizí země, vykazující země, bez státní příslušnosti, celkem a neznámá příslušnost. Až na výjimky (ČR, Maďarsko, Makedonie a Slovensko) poskytuje databáze údaje za všechny dané kategorie. Například za Českou republiku zde nenajdeme data pro rozvody manželů bez státní příslušnosti či s neznámou státní příslušností (Eurostat, 2014).

4.1.11 Rozvody podle země narození muže a ženy

Pro rozvody podle země narození manželů používá Eurostat obdobnou klasifikaci jako v případě rozvodů podle státního občanství (vyjma kategorie „bez státní příslušnosti“). Obsáhlost této statistiky, co se týče počtu zemí, je však velmi malá – pouze 8 zemí (Eurostat, 2014), tudíž možnost srovnání je značně omezená.

4.2 Popis některých doplňujících ukazatelů

Kromě již uvedených existuje řada dalších důležitých ukazatelů rozvodovosti.

Index rozvodovosti zhodnocuje proces rozvodovosti ve vztahu k počtu sňatků v daném roce. U tohoto ukazatele jsou v poměru dvě odlišné veličiny, vzhledem ke skutečnosti, že počet rozvodů v daném roce nesouvisí s počtem uzavřených sňatků (Kalibová, 2006). Jak dodává Koschin (2005), výsledky pak bývají interpretovány poněkud nesprávně – jaké procento z celkového počtu sňatků končí rozvodem. Pravdou je, že rozvody v daném roce souvisí spíše se sňatky z předchozích let.

$${}_t i r = \frac{{}_t R}{{}_t S} \times 100$$

${}_t i r$ index rozvodovosti v roce t

${}_t R$ počet rozvodů v roce t

${}_t S$ počet sňatků uzavřených v roce t

Další ukazatel, *míra rozvodovosti podle věku*, udává poměr počtu rozvodů ve věku x a časovém úseku t ke střednímu stavu všech žijících žen, popřípadě mužů daného věku, nehledě na rodinný stav. Hodnoty těchto měr závisí nejen na frekvenci rozvodů podle délky trvání manželství, na intenzitě rozvodovosti, ale také na předchozím vývoji sňatečnosti. Tyto míry patří mezi tzv. redukované ukazatele (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986).

$${}_t r_x^{pohl} = \frac{{}_t R_x}{{}_t P_x^{pohl}} \times 1000$$

${}_t r_x^{pohl}$ míra rozvodovosti podle pohlaví a věku x v roce t

${}_t R_x$ počet rozvodů ve věku x v roce t

${}_t P_x^{pohl}$ střední stav žen/mužů ve věku x v roce t

Úhrnná rozvodovost manželství (úhrn měr rozvodovosti podle věku) vyjadřuje jaký podíl žen, případně mužů, se rozvede. Jsou zde zahrnuty i opakované rozvody, tudíž skutečný podíl je nižší. Pokud jsou míry rozvodovosti pro pětileté věkové skupiny, při výpočtu úhrnné rozvodovosti manželství se hodnoty $r_{x, x+5}$ násobí pěti (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986). Nicméně ani tento ukazatel nebere ohled na možný zánik manželství smrtí či nezohledňuje migraci (Simó, Spijker, Solsona, 2009). Pro srovnání zemí podle tohoto ukazatele je nutné získat poměrně podrobné údaje za rozvody podle délky trvání manželství a ne všechny země těmito daty disponují.

$${}_t\acute{u}rm = \sum {}_t r_x$$

${}_t\acute{u}rm$ úhrnná rozvodovost manželství v roce t

${}_t r_x$ míra rozvodovosti podle věku x v roce t

Míra rozvodovosti podle doby uplynulé od sňatku (redukované míry rozvodovosti, redukované rozvody) je vhodným ukazatelem v případě třídění dat podle doby uplynulé od sňatku, nebo podle roku sňatku, ale neexistujících dat o přetrvávajících manželstvích podle doby uplynulé od sňatku. Tento ukazatel vztahuje počty rozvodů (při dané délce trvání manželství) k počtu sňatků dané sňatkové kohorty a vyjadřuje tak průměrný počet rozvodů připadajících na jeden sňatek, nebo podíl sňatků, které by skončily rozvodem při neměnné rozvodovosti. Všechny délky trvání manželství mají stejného jmenovatele (výchozí počet sňatků). Nicméně intenzita rozvodovosti je podhodnocována faktem, že tento ukazatel nezohledňuje vliv úmrtnosti a migrace (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986).

$${}_t r_x^r = \frac{{}_t R_x}{({}_{t-x}S + {}_{t-x-1}S)/2}$$

${}_t r_x^r$ redukovaná míra rozvodovosti v délce trvání manželství x v roce t

${}_t R_x$ počet rozvodů v dokončené době od sňatku x v roce t

$({}_{t-x}S + {}_{t-x-1}S)/2$ počet sňatků odpovídající sňatkové kohorty

Pro dvouletý interval vypočteme míry rozvodovosti podle doby uplynulé od sňatku následně:

$${}_t r_x^r = \frac{{}_t R_x}{\frac{x-t}{2}S + {}_{t-x-1}S + \frac{t-x-2}{2}S} \times 2$$

Míry rozvodovosti podle délky manželství nejsou stejného typu jako specifické míry. Mají spíše charakter pravděpodobnosti, jelikož říkají, jaký je podíl manželství, které se rozpadají po x letech či měsících od sňatku.

Úhrnná rozvodovost (úhrn redukovaných měr rozvodovosti v daném roce) je nejčastěji používaný ukazatel pro mezinárodní srovnávání a vyjadřuje úroveň rozvodovosti, tj. jaký je podíl uzavřených manželství, která by se rozvedla, při zachování rozvodovosti v daném roce, po celou dobu trvání manželství. Úhrnná rozvodovost je transverzální ukazatel, který je vypočten jako roční součet redukovaných měr podle délky trvání manželství. Intenzita rozvodovosti se liší především podle délky trvání manželství a ukazatel úhrnné rozvodovosti s délkou manželství počítá (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986). K výpočtu tohoto ukazatele je potřeba statistika rozvodů podle délky trvání manželství, která však nebývá dostupná za všechny země.

$${}^t\acute{u}r = \sum {}^t r_x^r \times 100$$

${}^t\acute{u}r$ úhrnná rozvodovost v roce t

${}^t r_x^r$ redukovaná míra rozvodovosti podle délky trvání manželství x v roce t

Oproti úhrnné rozvodovosti je *konečná rozvodovost* ukazatel longitudinální. Vyjadřuje podíl sňatků končících rozvodem v dané sňatkové kohortě.

$${}^zkr = \sum {}^z r_x^r * 100$$

zkr konečná rozvodovost v kohortě z

${}^z r_x^r$ redukovaná míra rozvodovosti podle délky trvání manželství x v kohortě z

Jako doplňující ukazatel lze použít *podíl rozvedených osob* ze všech žijících v jednotlivých věkových skupinách. Výpočet vychází z bilancí věkové struktury podle pohlaví, věku a rodinného stavu.

Průměrný věk při rozvodu vyjadřuje aritmetický průměr věku všech rozvádějících se v daném období. K dosaženému věku se přičítá konstanta 0,5 roku, vzhledem k tomu, že průměr bývá počítán z údajů v dokončeném věku (ČSÚ, 2002).

$$\bar{x} = \frac{\sum x_c \cdot R_x}{\sum R_x} \quad x_c = x + 0,5$$

- x věk
- \bar{x} průměrný věk při rozvodu
- x_c střed intervalu
- R_x počet rozvodů podle věku x

Pomocí redukovaných rozvodů podle doby uplynulé od sňatku lze vypočítat také *průměrná délka trvání manželství*.

$$\bar{x} = \frac{\sum x_c \cdot r_x^r}{\sum r_x^r} \quad x_c = x + 0,5$$

- \bar{x} průměrná délka trvání manželství při rozvodu
- x_c střed intervalu
- r_x^r redukovaná míra rozvodovosti podle délky trvání manželství x
- x délka trvání manželství

V případě dvouletého intervalu $x_c = x+1$, u tříletého intervalu $x_c = x+1,5$ atd., přičemž x je spodní hranice intervalu (pro věkový interval 5–9 je to 5 apod.).

Při studiu rozvodovosti se sestavují také *tabulky rozvodovosti*. Nevýhodou jsou pracnější výpočty a vysoké nároky na datovou základnu. Jsou vyžadována statistická třídění rozvodů podle roku sňatku a délky trvání manželství, manželství zaniklá úmrtím podle roku sňatku a délky trvání manželství, popřípadě migrace manželských párů podle délky trvání manželství. Tabulky rozvodovosti podle délky trvání manželství mohou být sestavovány za předpokladu neexistence událostí znemožňujících rozvod manželství, tj. ovdovění. V tomto případě se jedná o *jednovýchodné tabulky*, kdy se rozvodovost a ovdovění pokládají za nezávislé jevy a ti co ovdověli, by se rozváděli se stejnou intenzitou, jako ti co zůstali naživu. Tabulky pak uvádí tabulkový počet přetrvávajících manželství, tabulkový počet rozvodů za neexistence úmrtnosti a pravděpodobnost rozvodu podle délky trvání manželství za neexistence rušivého jevu vdovství. Pokud jsou sestavovány tabulky rozvodovosti s ohledem na fakt, že výstupem ze sňatkové kohorty může být kromě rozvodu také úmrtí, jedná se o *několikavýchodné tabulky rozvodovosti*. Pomocí několikavýchodných tabulek (dvojvýchodné, trojvýchodné) lze hodnotit zánik manželství v závislosti na době uplynulé od sňatku podle příčin. Manželství může zaniknout ovdověním muže, ovdověním ženy nebo rozvodem. Rozvodovost a ovdovění pokládáme za neslučitelné a v daném časovém intervalu mohou nastat oba. V případě trojvýchodných tabulek je výstupem pravděpodobnost ovdovění muže, ženy, pravděpodobnost rozvodu, tabulkový počet ovdovělých mužů, žen, tabulkový počet rozvodů a tabulkový počet přetrvávajících manželství (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986). Dle mého názoru, s ohledem na typ práce a zpracované téma, není nutné výpočty blíže popisovat.

Kapitola 5

Rozvodovost v Evropě

Jak uvádí Rychtaříková (2001), od poloviny 60. let 20. století se nejprve v severní a západní Evropě začaly odehrávat změny v demografickém chování, mezi které se zařadil i rostoucí počet rozvodů.

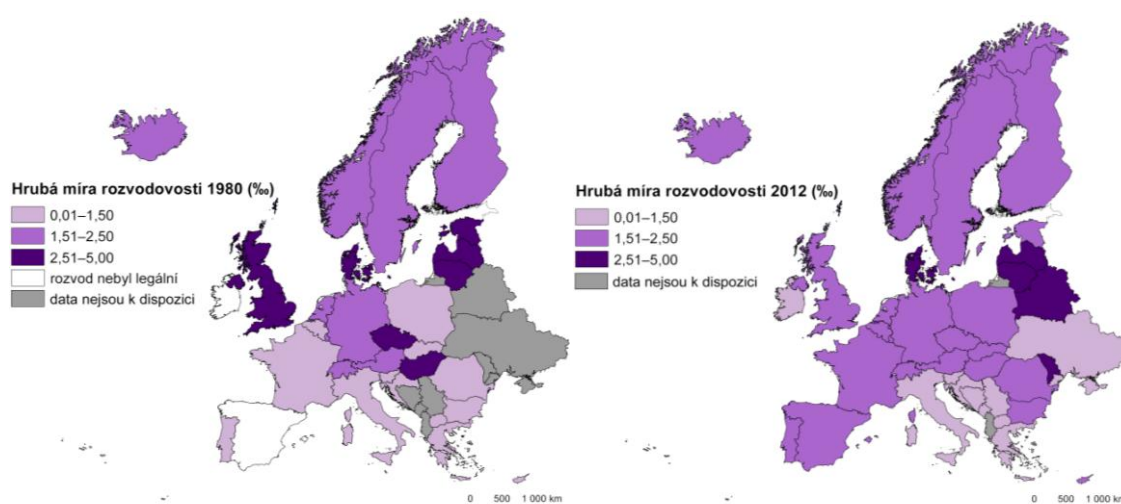
Ve většině evropských zemí začalo docházet k výraznějšímu růstu rozvodovosti až od poloviny 60. let a v 70. letech 20. století. Do té doby docházelo jen k malému počtu rozvodů, což se zásadně nezměnilo ani s koncem 2. světové války. Růst rozvodovosti byl podpořen změnami v rozvodové legislativě v jednotlivých zemích vzhledem k potlačení vlivu náboženství ve společnosti. Zároveň se snižováním intenzity sňatečnosti a posunem do vyššího věku tak docházelo k snižování stability manželství (Kalibová, 2008).

Hodnoty úhrnné rozvodovosti se v zemích západní a východní Evropy do konce 60. let sbližovaly. Do této doby nebyl rozvod povolen ani v některých jihoevropských státech, jako je Itálie, Španělsko a Portugalsko. Od 70. let, kdy byly rozvody povoleny v řadě zemí, se rozdíly mezi jednotlivými zeměmi značně zvyšovaly (Kocourková, 1998).

5.1 Vývoj vybraných ukazatelů rozvodovosti v Evropě v letech 1980–2012

I přes ovlivňující faktory může ukazatel *hrubé míry rozvodovosti* reflektovat náhlé změny v rozvodovém chování. Zajímavým případem je Španělsko, které dosahovalo v roce 1981 hodnoty 0,3 ‰ a na nízké úrovni se drželo až do poloviny 20. let 20. století. Jak uvádí Gonzales a Viitanen (2006), v roce 2005 došlo ve Španělsku a ve Francii k reformám liberalizujícím rozvod. Ve Španělsku se tato změna odrazila na hodnotách hrubé míry rozvodovosti⁷ a po rychlém nárůstu hodnot v roce 2006 docházelo k mírnému snižování na 2,2 ‰ v roce 2012.

⁷ Eurostat (2014) uvádí hodnoty hrubé míry rozvodovosti 1,7 ‰ v roce 2005 a 2,9 ‰ v roce 2006.

Obr. 1 a 2 – Hrubá míra rozvodovosti v Evropě, rok 1980 a 2012⁸

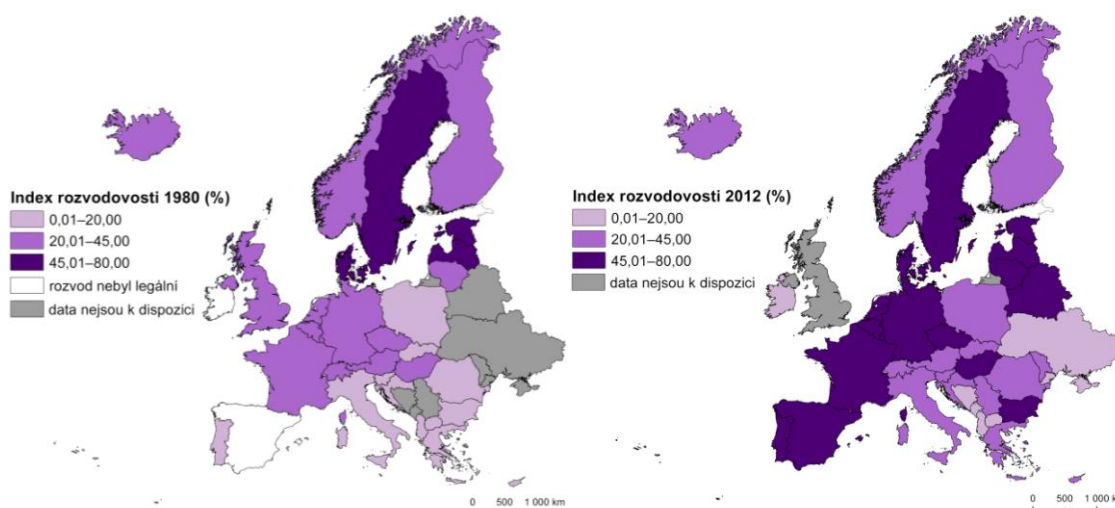
Poznámky: ⁸ U Francie, Islandu a Spojeného království použita data za rok 2011, u Řecka za rok 2010.

Zdroj: Eurostat

Počátkem 80. let 20. století se hodnoty tohoto ukazatele v Evropě pohybovaly na nižších hodnotách, než je tomu v současnosti. Mezi země, které se vyznačovaly vysokou úrovní hrubé míry rozvodovosti v roce 1980, patřily pobaltské země, Dánsko, Česká republika, Maďarsko, Spojené království, Švédsko a Finsko. Podle Dvořákové (2000) patřila úroveň rozvodovosti v České republice mezi nejvyšší už od 70. let 20. století a zůstalo tomu tak i během 80. let. Od roku 1990 se zde pohybovaly hodnoty hrubé míry rozvodovosti okolo 3 ‰ a stejně tak i ve skandinávských zemích či Spojeném království zůstávaly hodnoty od roku 1980 na vysoké úrovni.

V současné době můžeme nalézt země s vysokou úrovní hrubé míry rozvodovosti napříč Evropou s výjimkou jižní Evropy. Lze říci, že nejnižší hodnoty tohoto ukazatele můžeme pozorovat ve většině jihoevropských zemí a v zemích jako je Irsko, Polsko, Rumunsko, Slovinsko či Bulharsko. Mezi země s nejnižší hodnotou patřily v roce 2012 především země bývalé Jugoslávie. V Bosně a Hercegovině dosahovala hodnota 0,4 ‰, v Černé hoře 0,8 ‰. Nicméně i u zemí s nízkou úrovní hrubé míry rozvodovosti měl vývoj hodnot rostoucí tendenci. Země vykazující nejvyšší hodnoty tohoto ukazatele v roce 2012 byly Bělorusko (4,1 ‰), Lotyšsko (3,6 ‰) a Litva (3,5 ‰) (Eurostat, 2014). Ve většině skandinávských zemí a Spojeném království byla, míra rozvodovosti od roku 1980 pozoruhodně stabilní.

Kromě hrubé míry rozvodovosti poskytuje informace o vývoji intenzity rozvodovosti v jednotlivých zemích také *index rozvodovosti*. Ten však dává do poměru dvě odlišné veličiny (viz podkapitola 4.2).

Obr. 3 a 4 – Index rozvodovosti v Evropě, rok 1980 a 2012⁹

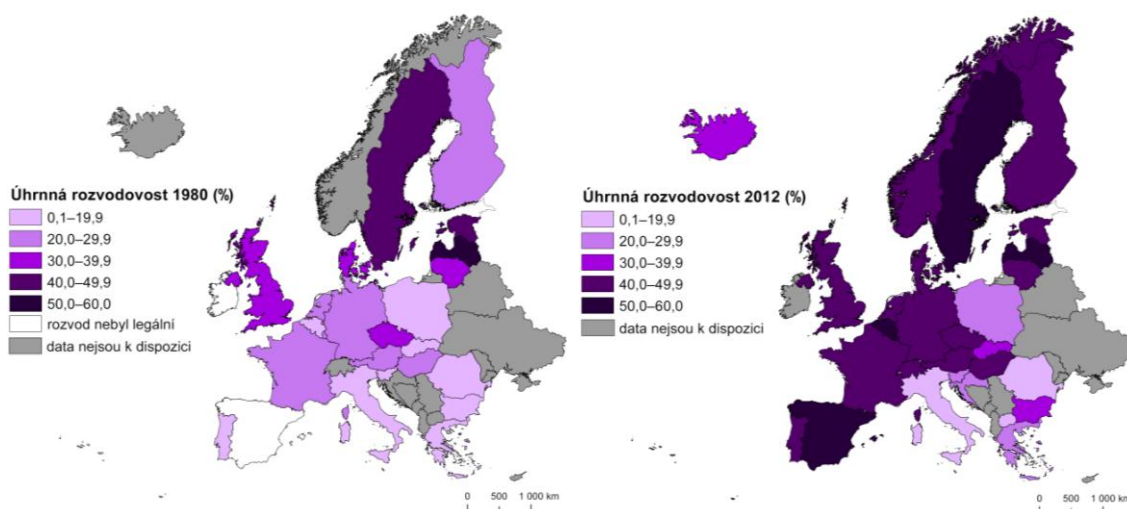
Poznámky:⁹ U Albánie, Francie, Irska, Islandu a Itálie použita data za rok 2011, u Lucemburska a Řecka za rok 2010

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Nejnižší hodnoty indexu rozvodovosti v roce 1980 dosahovala Itálie, kde připadly na 100 sňatků 4 rozvody. Mezi země, kde hodnota tohoto ukazatele nepřesáhla 20 %, patřily státy jižní Evropy, Polsko (13 %), ale také Slovensko (17 %) či Rumunsko (19 %). Naopak více než 40 rozvodů na 100 sňatků připadlo v Estonsku (47 %), Lotyšsku (51 %), Dánsku (51 %) a Švédsku (53 %). Vyššími hodnotami indexu rozvodovosti se v roce 1980 vyznačovaly všechny země severní Evropy. Téměř u všech evropských zemí se počty sňatků od roku 1980 do roku 2012 ve větší či menší míře snižovaly a hodnoty indexu rozvodovosti ve stejném období i díky růstu počtu rozvodů vzrostly. Ačkoli v roce 1980 přesáhly 50% hranici jen tři země, v roce 2012¹⁰ to bylo již 11 zemí. Nejvyšší hodnoty indexu rozvodovosti v roce 2012 dosahovalo Portugalsko (74 %), ve kterém na 34 tisíc sňatků připadlo 25 tisíc rozvodů. Oproti roku 2010 vzrostly hodnoty indexu v roce 2012 nejvíce v zemích jako je Dánsko, Bělorusko, Bulharsko, Lotyšsko či Portugalsko. Zatímco v roce 1980 bylo možné pozorovat velmi nízkou úroveň indexu rozvodovosti v celé jižní Evropě, v roce 2012 můžeme nejnižší úroveň indexu nalézt jen u některých balkánských zemí jako například v Bosně a Hercegovině (8 %) či Makedonii (14 %). Hodnoty nepřekračující 20% hranici nalezneme také v Irsku a na Ukrajině. Jak uvádí někteří autoři (Simó, Spijker, Solsona, 2009), hodnoty tohoto ukazatele poukazují na fakt, že v případě rozvodů, jsou rozdíly mezi katolickými a nekatolickými zeměmi, a mezi severní a jižní Evropou stále méně významné.

Pomocí *úhrnné rozvodovosti*, tedy ukazatele, který bere v úvahu délku trvání manželství, můžeme poměrně přesně vystihnout intenzitu rozvodovosti.

¹⁰ Rok 2011 v případě Francie, v případě Lucemburska rok 2010.

Obr. 5 a 6 – Úhrnná rozvodovost, rok 1980 a 2012¹¹

Poznámky:¹¹ U Francie, Islandu, Itálie a Malty použita data za rok 2011, u Spojeného království za rok 2010, u Řecka za rok 2008

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty, data za rok 1980 převzata od Dvořákové (2000)

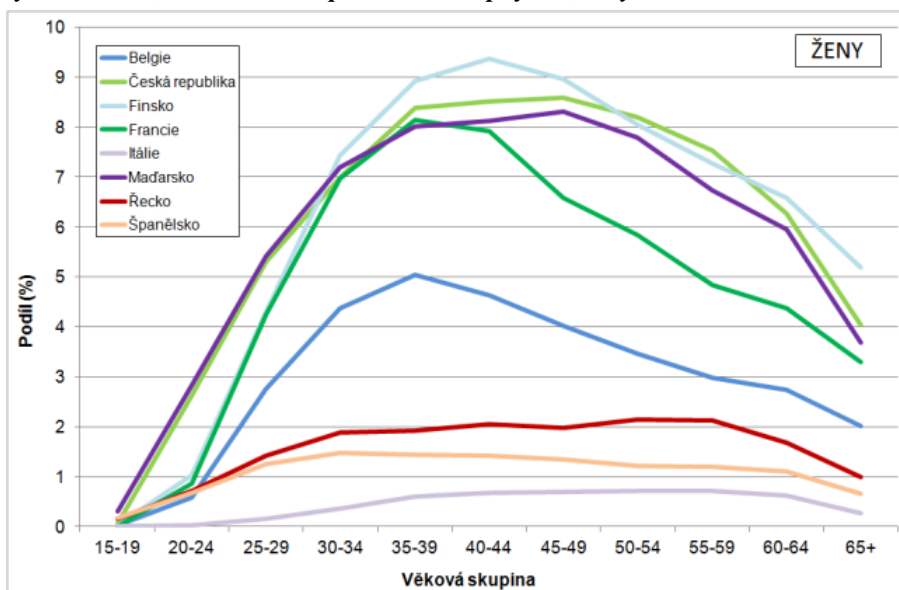
Od roku 1980 do roku 2012 došlo ve všech zemích Evropy k nárůstu hodnot úhrnné rozvodovosti. Intenzity růstu se však napříč Evropou liší. Relativně nízká úroveň rozvodovosti zůstala ve většině zemí jižní Evropy i v druhé polovině 20. století. Jak podotýká Kalibová (2008), dlouhodobě nízké hodnoty zde udržuje přísná rozvodová legislativa a značný vliv církve. Nízké hodnoty v rámci Evropy jsou v současnosti nejen ve většině jihoevropských zemí, zemí Balkánu ale také v Polsku. Zvláštním případem je Španělsko, ve kterém se před liberalizací rozvodového zákona v roce 2005 pohybovaly hodnoty úhrnné rozvodovosti na podobné úrovni jako v Itálii. Už v roce 2006 se hodnoty úhrnné rozvodovosti šplhaly k 60 % a na vysoké úrovni přetrvávají (51 % v roce 2012). Od ostatních států jižní Evropy se odlišuje také Portugalsko, ve kterém je dosažení rozvodu poměrně snadné. Po roce 2000 růst hodnot úhrnné rozvodovosti pokračoval ve většině evropských zemí. Země severní Evropy se vyznačují nejvyššími hodnotami intenzity rozvodovosti vyjádřené tímto ukazatelem a řadí se mezi ně i některé země z Evropy západní. V roce 2012 se předpokládalo, že skončí rozvodem více než 50 % manželství v Belgii (59 %), Lotyšsku (54 %), Švédsku (54 %), Lucembursku (53 %) a Španělsku (51 %). Nižší hodnoty bychom v roce 2012 našli v zemích východní a střední Evropy. I zde se však nachází výjimky jako je Maďarsko (44 %) a Česká republika (43 %), které se řadí k státům s vysokou úhrnnou rozvodovostí. Zatímco intenzita rozvodovosti v České republice zůstává po roce 2004 na podobné úrovni, v Maďarsku hodnoty stagnují až od roku 2008. V Polsku a Rumunsku je úroveň rozvodovosti nízká, ale zatímco v Polsku dochází po roce 2000 k růstu, v Rumunsku je stále na stejné úrovni. Oproti České republice, je úhrnná rozvodovost na Slovensku středně vysoká (37 % v roce 2012), ale vykazuje rostoucí tendenci. Tyto rozdíly jsou podle Földházi (2012) způsobeny řadou faktorů, např. ekonomickými, náboženskými a právními.

Změny v intenzitě rozvodovosti, ale také sňatečnosti, se promítají také do struktury obyvatelstva podle rodinného stavu. Na vybraných zemích Evropy je patrný rozdíl v *procentuálním zastoupení rozvedených mužů a žen* (Obr. 7, 8, 9 a 10). Rozvedených mužů bývá v populaci menší podíl z toho důvodů, že oproti ženám uzavírají častěji další sňatky

a znovu se tak řadí mezi sezdanou populaci. Földházi (2012) podotýká, že tento jev je částečně způsoben tím, že v důsledku vyšší úmrtnosti mužů existuje více žen než mužů ve starších věkových skupinách. V práci je použito pro srovnání osm vybraných zemí s různou úrovní rozvodovosti.

Největší podíl rozvedených osob se v 80. letech u většiny evropských zemí nacházel ve věkových skupinách 35–39 a 40–44 let a ve vyšším věku podíl klesal. Největšího podílu rozvedených ve věkové kategorii 35–39 dosahovaly země severní Evropy. Ve Švédsku to bylo 13 % žen v roce 1985. Švédsko je také země, kde se největší podíl rozvedených žen v populaci nachází ve věkové kategorii 45–49 let (17 % rozvedených žen v roce 1985). Mezi tyto země patří také Česká republika a Maďarsko, avšak jen v případě žen. Vysoký podíl rozvedených bychom našli také v Dánsku, kde se podíl rozvedených ve věkové kategorii 40–44 let v roce 1985 pohyboval okolo 13 %. V případě Maďarska a České republiky je patrné vysoké zastoupení ve všech věkových kategoriích od 30 do 54 let. Na nízké úrovni se v období první poloviny 80. let 20. století pohyboval podíl rozvedených v zemích jižní Evropy. Nejen Řecko, ale i ostatní země s nízkým zastoupením rozvedených osob v populaci v roce 1981 dosahovaly nejvyššího podílu rozvedených žen v populaci ve věkových kategoriích od 30 do 60 let (WMD 2008). Malé podíly byly v těchto zemích způsobeny nízkou intenzitou rozvodovosti.

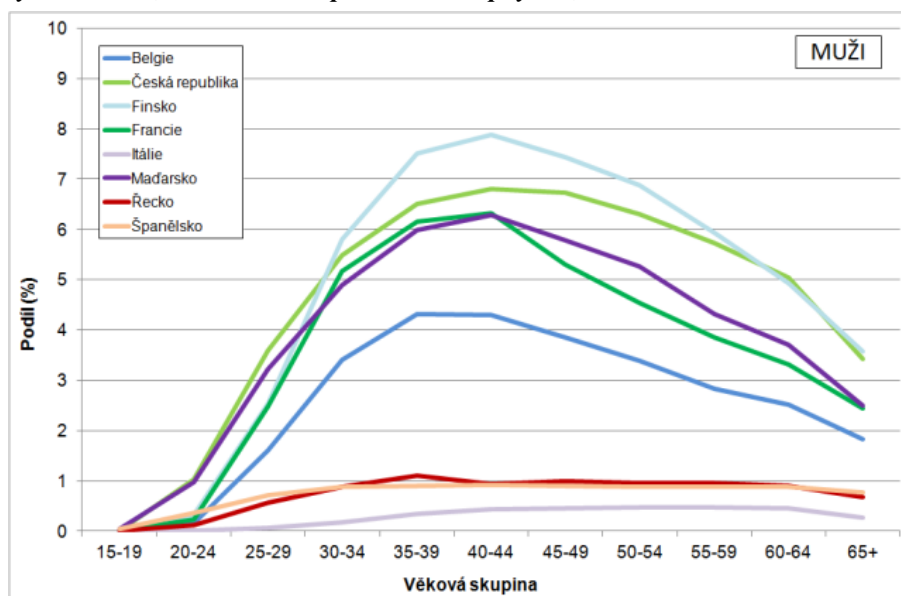
Obr. 7 – Zastoupení rozvedených osob podle pohlaví v populaci (v %), vybrané země, rok 1985 nebo poslední dostupný rok, ženy

Poznámky: U České republiky, Finska a Maďarska použita data za rok 1980, u Belgie, Itálie, Španělska a Řecka za rok 1981.

Zdroj: WMD 2008

Obr. 8 – Zastoupení rozvedených osob podle pohlaví v populaci (v %), vybrané země, rok 1985 nebo poslední dostupný rok, muži

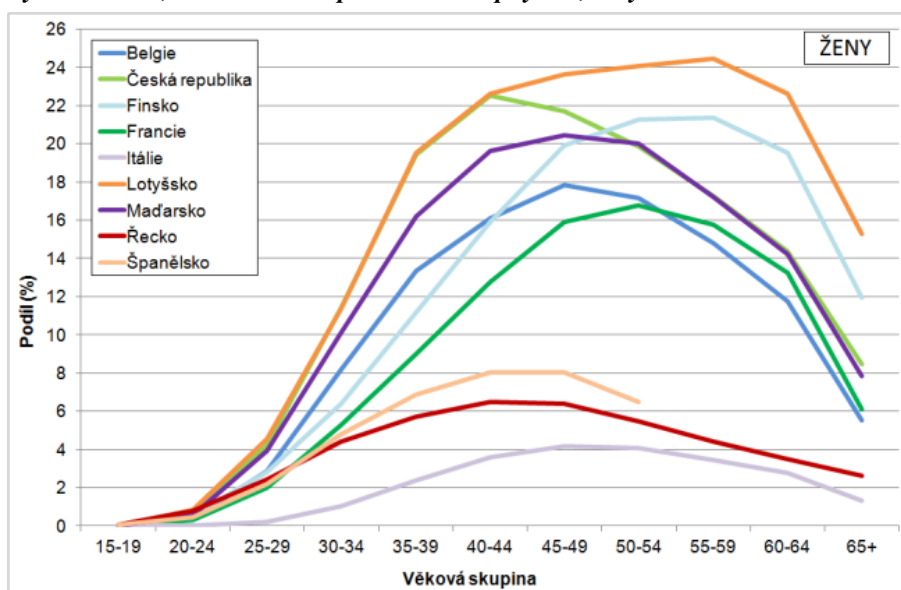

Poznámky: U České republiky, Finska a Maďarska použita data za rok 1980, u Belgie, Itálie, Španělska a Řecka za rok 1981.

Zdroj: WMD 2008

Zastoupení rozvedených v populaci se ve všech Evropských zemích během let zvýšil. V první polovině 80. let přesahovalo 10 % rozvedených v populaci v některé věkové kategorii jen Švédsko a Dánsko. Začátkem 21. století se nejvyšší podíly rozvedených pohybují nad 10 % u většiny zemí. Nízký podíl rozvedených v populaci si zachovaly země jižní Evropy jako je Itálie a Řecko. Španělsko se pohybovalo na nižší úrovni, avšak oproti Itálii a Řecku došlo k vyššímu nárůstu během sledovaných let. Oproti Španělsku a Řecku je nejvyšší zastoupení rozvedených mužů i žen v Itálii posunuto do vyššího věku.

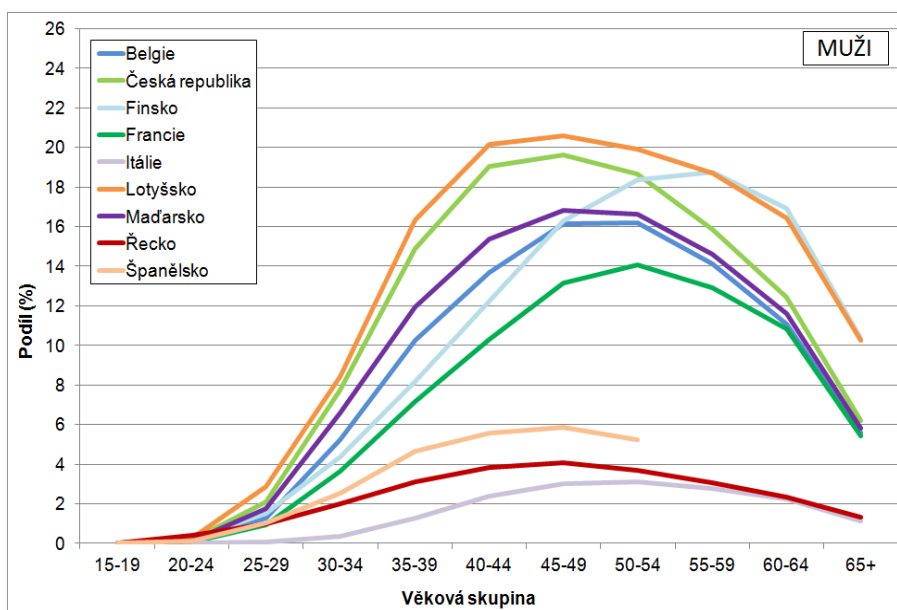
Obr. 9 – Zastoupení rozvedených osob podle pohlaví v populaci (v %), vybrané země, rok 2008 nebo poslední dostupný rok, ženy

Poznámky: U České republiky, Maďarska, Finska, použita data za rok 2007, u Francie, Itálie za rok 2006, u Řecka, Španělska za rok 2001 a u Belgie za rok 2000.

Zdroj: WMD 2008

Obr. 10 – Zastoupení rozvedených osob podle pohlaví v populaci (v %), vybrané země, rok 2008 nebo poslední dostupný rok, muži

Poznámky: U České republiky, Maďarska, Finska, použita data za rok 2007, u Francie, Itálie za rok 2006, u Řecka, Španělska za rok 2001 a u Belgie za rok 2000.

Zdroj: WMD 2008

Během 30 let se zastoupení rozvedených v populaci měnilo. Největší zastoupení mají po roce 2000 rozvedení ve vyšším věku, než tomu bylo v 80. letech. Nejvýraznější přesun do vyššího věku je patrný v severovýchodních zemích a zemích západní Evropy. Zároveň s tímto posunem značně poklesl podíl rozvedených mladých lidí do 30 let věku. Vzhledem k trendu posouvání manželství do vyššího věku se v mladém věku nachází menší podíl vdaných a ženatých a s tím klesá i podíl rozvedených.

Jednotlivé země se odlišují také *průměrnou délkou trvání manželství*. V roce 2012 se pohybovala u většiny zemí mezi 10–15 lety. Země s nejvyšší délkou trvání manželství byla v tomto roce Malta (18,0 let) a Itálie (17,5 let). V České republice se rozváděla manželství v průměru po 13 letech, což je přibližně o 3 roky více než v roce 1990. Stejně jako v případě České republiky dochází i u řady jiných zemí k poklesu počtu rozvodů v blízké době po sňatku. V případě některých zemí mají na tomto poklesu podíl i legislativní úpravy, které zpřísňují rozvodové řízení krátce po sňatku. Větší vliv má fakt, že manželství uzavírá čím dál více párů až po určité době společnéhožití.

Společnost se mění a přibývají nové faktory, které oslabují význam rodiny jako instituce. Jak uvádí někteří autoři (Kalibová, 2008, Rabušic, 1996), úroveň rozvodovosti závisí na společenských a sociálních faktorech, nejdůležitější jsou však tradice daných zemí a religiozita obyvatelstva. Důležitou roli ve vývoji úrovně rozvodovosti hraje také rostoucí zaměstnanost žen, která vede k nárůstu jejich ekonomické nezávislosti. Díky ekonomickému zajištění tak ženy častěji přistupují k rozvodu. Manželství jsou tak častěji založena na dobrovolnosti a ne z ekonomických důvodů. Jak uvádí Földhási (2012) rozvod je v současné době ve společnosti přijímán více, než tomu bylo v minulosti a snižuje se obtížnost jeho dosažení. Rostoucí intenzitu rozvodovosti, je možné připisovat faktu, že současné páry očekávají, že jejich manželství plní

převážně jejich emocionální potřeby a pokud nejsou uspokojovány, jsou ochotni manželství rozbít.

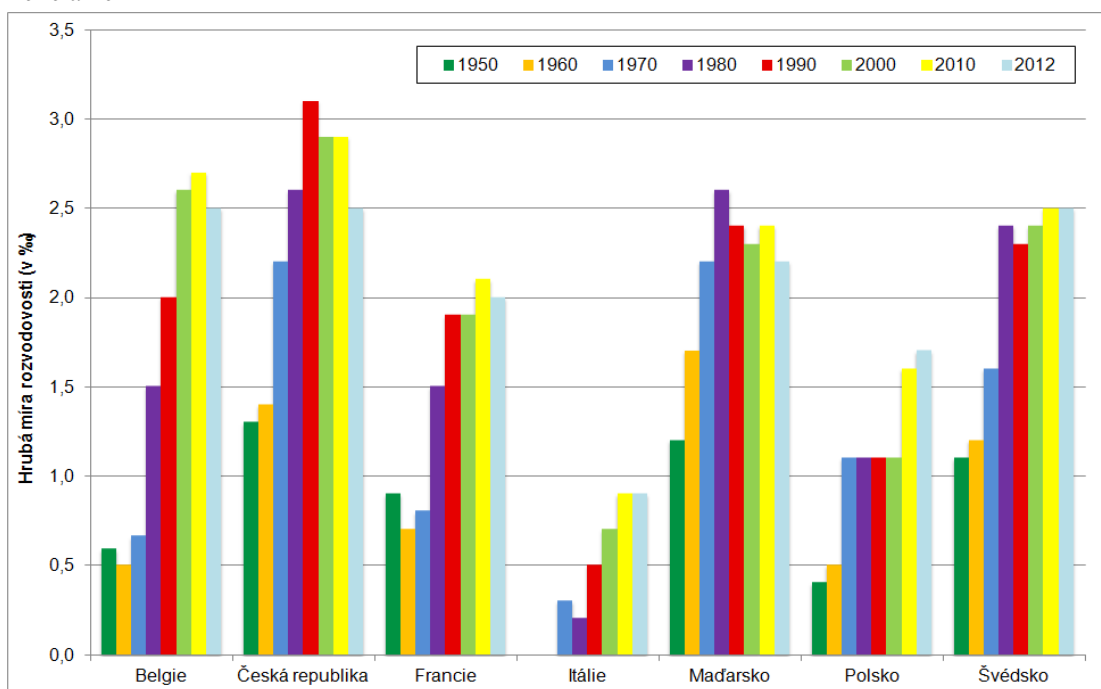
5.2 Vývoj rozvodovosti ve vybraných zemích Evropy od poloviny 20. století do roku 2012

Pro podrobnější srovnání jsem vybrala sedm Evropských zemí: Belgie, Česká republika, Francie, Itálie, Maďarsko, Polsko a Švédsko. Každá z těchto zemí se vyznačuje poněkud odlišným vývojem intenzity rozvodovosti. Značné jsou také rozdíly v rozvodové legislativě a době, kdy byly rozvody povoleny. Země jsou vybrány také tak, aby pokud možno zastupovaly skupiny zemí s rozdílnou úrovní sňatečnosti a rozvodovosti v průběhu druhé poloviny 20. století. Odlišným faktorem je také přístup společnosti k rozvodům a postavení instituce rodiny ve společnosti, který se značně liší například mezi severskými zeměmi a katolickou Itálií. U vybraných zemí je srovnáván vývoj hodnot hrubých měr a indexu rozvodovosti během období 1980–2012, dále byly zvoleny průřezy dat od poloviny 20. století v letech 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 a 2012. V případě ukazatele úhrnné rozvodovosti je z důvodů dostupnosti potřebných dat srovnáván vývoj hodnot během období 1990–2012 a v letech 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 a 2012.

5.2.1 Hrubá míra rozvodovosti

Ukazatel hrubé míry rozvodovosti je snadno dostupný u většiny zemí a může být pomocný při analýze rozvodovosti.

Obr. 11 – Hrubá míra rozvodovosti ve vybraných zemích, v letech 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 a 2012

Poznámky: U Itálie použita data za rok 1971, kdy byly rozvody v zemi povoleny.

Zdroj: Eurostat, DYB, ČSÚ, ISTAT, INSEE, vlastní výpočty

Obr. 12 – Hrubá míra rozvodovosti ve vybraných zemích, 1980–2012

Zdroj: Eurostat, ISTAT, INSEE, vlastní výpočty

V Belgii dosahovala hrubá míra rozvodovosti v roce 1950 asi 0,6 rozvodu na 1000 obyvatel. Po mírném poklesu nastal prudký nárůst na 1,5 ‰ v roce 1980. Hodnoty hrubé míry se následně zvýšily o 0,7 ‰ do roku 1994. Zavedení nové právní úpravy rozvodu bylo provázeno prudkým nárůstem hrubé míry rozvodovosti v roce 1995 (3,5 ‰) a již poněkud menším v následujících letech. Některá manželství v očekávání změn v legislativě odkládala rozvody až do roku 1995 a tato legislativa podle Pintens, W. a Torfs, E. (2002) výrazně zjednodušila proces rozvodu v Belgii, který byl do té doby velmi složitý a zdlouhavý. Belgie se tak v roce 1995 stala zemí s nejvyšší hodnotou hrubé míry rozvodovosti v Evropské unii. Po tomto rapidním nárůstu hodnoty hrubé míry rozvodovosti došlo k poklesu, avšak na vyšší hodnoty (2,6 ‰) než před rokem 1995. Další významnější nárůst po roce 2000 byl způsoben změnou legislativy, která zkrátila trvání rozvodového řízení na základě délky rozluky z pěti na dva roky. Hrubá míra rozvodovosti v Belgii byla v rámci Evropské unie v roce 2001 nejvyšší. Nárůst hodnot v roce 2008 může být připisován další změně v rozvodové legislativě. Jak uvádí Gillard (2010), zákon z roku 2007 zavádí jeden důvod k rozvodu – neodvratitelné odloučení – a dosažení rozvodu bylo zjednodušeno. Například pokud žili manželé déle než rok odděleně, mohlo dojít k rozvodu. V případě že se na rozvodu dohodli oba manželé, soud nařídil odloučení v délce šesti měsíců a poté bylo manželství rozvedeno. Při prokázání důvodů způsobujících neodvratitelné odloučení, bylo možné rozvést manželství i dříve (Gillard, 2010). Počty rozvodů od roku 2008 (více než 35 tisíc) klesají a hodnota hrubé míry rozvodovosti z roku 2012 je zatím nejnižší od roku 1995 (Eurostat, 2014).

Na počátku sledovaného období byla hrubá míra rozvodovosti v Česku nejvyšší z vybraných zemí a dvakrát větší oproti Belgii. Hodnota hrubé míry za Česko pro rok 1980 byla oproti Belgii větší o více než promile – 2,6 ‰. V roce 1990 hrubá míra rozvodovosti vzrostla nad 3 ‰, nicméně s poklesem rozvodů v následujícím roce pod 30 tisíc klesla i hrubá míra rozvodovosti. Již v těchto letech patřila Česká republika mezi evropské země s nejvyšší úrovní hrubé míry

rozvodovosti. Značný je pokles hodnoty v roce 1999, který je způsoben poklesem počtu rozvodů o téměř 10 tisíc, z 32 363 na 23 657 v roce 1999 (Eurostat, 2014). Jak uvádí Kalibová (2008), pokles byl způsoben změnou rozvodové legislativy, která mimo jiné znemožnila rozvody v prvním roce manželství a ztížila rozvody manželství s nezletilými dětmi. Vysoký nárůst počtu rozvodů v roce 2003 a následný pokles způsobil další výkyv v hrubé míře úmrtnosti až na 3,8 ‰, což znamenalo vůbec nejvyšší hodnotu v Evropě v daném roce. Od této doby, kromě mírného nárůstu v roce 2010, dochází k poklesu hodnot.

Podobně jako v Belgii i ve Francii následoval po poklesu hodnot mezi roky 1950 a 1960 růst. Ve Francii došlo od 80. let k relativně malému nárůstu hrubé míry rozvodovosti. Doposud podobný vývoj jako v Belgii byl změněn následným mírným nárůstem hodnoty daného ukazatele od poloviny 80. let, kdy se během několika let vyšplhala k hodnotě 2 ‰, okolo které se pohybovala s drobnými odchylkami až do roku 2003. Nárůst v roce 2005 může být vysvětlen změnou legislativy platné od tohoto roku. Následoval pokles k hladině 2 ‰, kde bychom našli i nejnovější údaje.

Při hodnocení rozvodovosti v Itálii musíme brát v potaz velkou náboženskou tradici v této zemi. Rozvod byl povolen až v roce 1970 a za prvních 10 let vzrostla hodnota hrubé míry rozvodovosti na 0,2 ‰. Po celé sledované období je pozorován mírný nárůst tohoto ukazatele na 0,9 ‰ v roce 2010 a následné stagnaci na stejné úrovni. Z vybraných zemí se tak jedná o zemi s nejmenším nárůstem hrubé míry rozvodovosti.

Počet rozvodů je v Maďarsku vysoký, a bylo tomu tak i v minulosti, dokonce ještě před první světovou válkou (Pongrácz, Csernák, 1989). Hrubá míra rozvodovosti v roce 1980 dosahovala stejné hodnoty jako v České republice (2,6 ‰). Růst hrubé míry byl přerušen v druhé polovině 80. let a následně se snížil, což může být vysvětlováno změnou legislativy. Hodnoty tohoto ukazatele se od konce 90. let pohybovaly okolo 2,5 ‰. Od roku 2008 vzhledem k snižování počtu rozvodů klesají hodnoty hrubé míry rozvodovosti na 2,2 ‰ v roce 2012. V Maďarsku došlo mezi sledovanými roky k nárůstu hodnot zmíněného ukazatele z 1,2 ‰ až na 2,2 ‰.

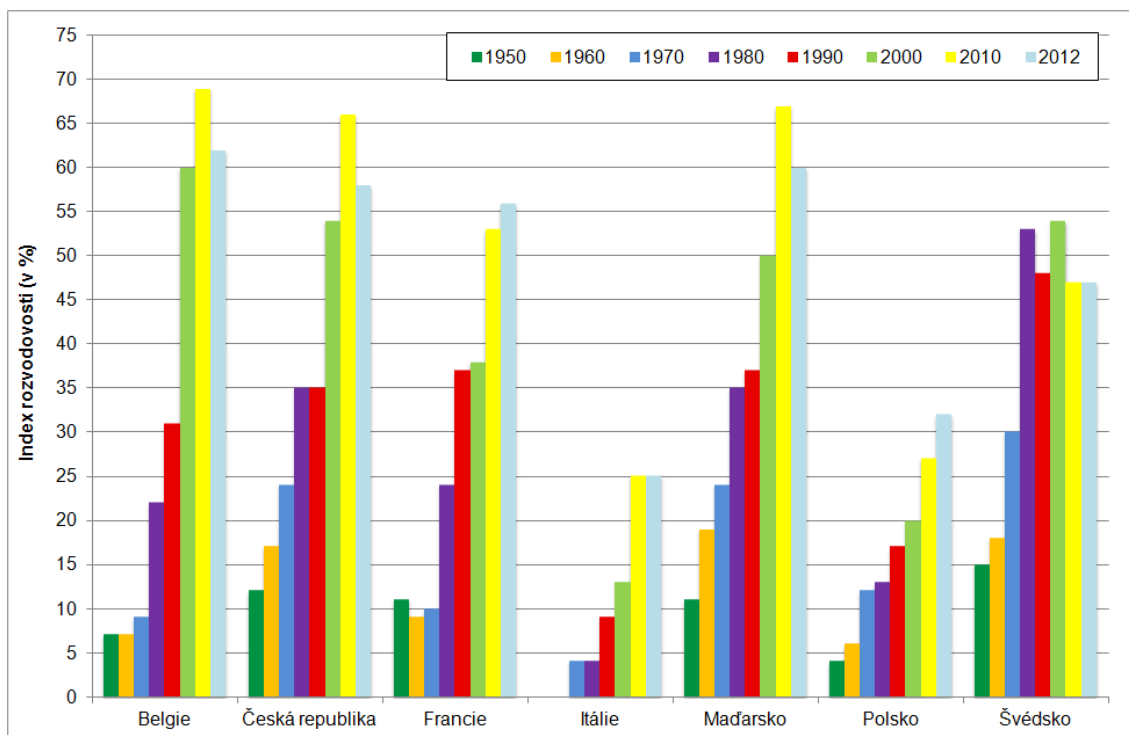
Jednotný zákon o rodině pro celé území byl v Polsku podle Kalibové (2008) přijat již v roce 1946. V roce 1950 a 1960 se pohybovaly hodnoty na nízké úrovni okolo 0,5 ‰ a nízká úroveň rozvodovosti vyjádřena hrubou mírou rozvodovosti v katolickém Polsku přetrvává i v současnosti, avšak na vyšší úrovni než v Itálii. Zatímco v roce 1980 byla hrubá míra rozvodovosti 1,1 ‰, v roce 2012 byla 1,7 ‰. Během sledovaného období dosahovalo Polsko nejnižších hodnot v roce 1993 (0,7 ‰) a od tohoto roku následoval růst míry až na nejvyšší hodnotu (1,9 ‰) v roce 2006.

Hrubá míra rozvodovosti ve Švédsku byla v 50. a 60. letech 20. století na relativně vysoké úrovni (1,1–1,6 ‰) a od poloviny 70. let docházelo k výraznějšímu nárůstu počtu rozvodů. Na tento nárůst v roce 1974 mělo podle Oláh a Bernhardt (2008) vliv uvolnění rozvodové legislativy, kdy byl zaveden rozvod bez stanovení viny, jen 6 měsíců čekací lhůta pro páry s dětmi a urychlil se průběh rozvodu pro bezdětné páry. Počty rozvodů se na začátku 80. let stabilizovaly na úrovni 20 tisíc rozvodů a od 90. let došlo k mírnému nárůstu na 23,4 tisíc v roce 2012. Ve Švédsku se hodnoty tohoto ukazatele pohybují od roku 1980 okolo 2,5 ‰ a po mírném poklesu v roce 2004 dochází k opětovnému nárůstu. Na konci sledovaného období dosahuje Švédsko stejné hodnoty jako Česká republika a Maďarsko.

5.2.2 Index rozvodovosti

V Belgii byla hodnota indexu rozvodovosti v roce 1950 přibližně 7 % a patřila mezi jednu z nejnižších mezi vybranými zeměmi. Nepatrný nárůst je pozorovaný až mezi roky 1960 a 1970. Během dalšího desetiletí došlo k výraznějšímu nárůstu, kdy se hodnota indexu více než zdvojnásobila na 22 % v roce 1980. Hodnoty se až do roku 2002 zvyšovaly, s výjimkou poklesu po roce 1988 a prudkého nárůstu v roce 1995 (68 %). Tento nárůst byl způsoben zvýšením počtu rozvodů o téměř 13 tisíc oproti předchozímu roku, vlivem legislativní změny. Uvolněním legislativy byl ovlivněn také významný nárůst hodnoty indexu po roce 2000. V roce 2002 se hodnota vyšplhala až k 76 %. Po následném poklesu došlo v roce 2008 k dalšímu nárůstu hodnoty indexu na rekordních 78 %, který byl způsoben nárůstem počtu rozvodů, sňatečnost zůstávala na úrovni předchozích let. Od roku 2008 je možné pozorovat pokles hodnoty indexu až na 62 % v roce 2012 způsobený snižujícím se počtem rozvodů. Z vybraných zemí však dosahuje nejvyšší hodnoty.

Obr. 13 – Index rozvodovosti ve vybraných zemích, v letech 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 a 2012

Poznámky: U Itálie použita data za rok 1971.

Zdroj: Eurostat, DYB, DGSEI, ISTAT, INSEE, vlastní výpočty

Hodnota indexu na počátku sledovaného období byla v Česku jedna z nejvyšších. Z 12 % se do roku 1980 postupně vyšplhala na 35 %. Od roku 1965 se až do 90. let začaly zvyšovat roční počty rozvodů a index rozvodovosti se od roku 1980 do roku 1990 pohyboval okolo hodnoty 35 %. Od začátku 90. let začal klesat počet uzavřených sňatků, zatímco počty rozvodů se výrazně neměnily. To způsobilo nárůst hodnot indexu rozvodovosti. V roce 1999 došlo k propadu hodnoty indexu na 44 %, způsobeného prudkým poklesem počtu rozvodů, vzhledem k změně rozvodové legislativy. O dva roky později však počet rozvodů dosahoval hodnot před zmíněným rokem. Výrazný nárůst hodnoty indexu v roce 2003 (79 %) byl zapříčiněn rekordním počtem rozvodů blížícím se k 39 tisícům a zároveň poklesem uzavřených sňatků v tomto roce.

Od roku 2003 má počet rozvodů klesající tendenci. V roce 2010 byla hodnota indexu 66 % a dále se snižuje.

Ve Francii byla hodnota indexu v roce 1950 na podobné úrovni jako v Česku a Maďarsku – okolo 11 %. V roce 1960 došlo oproti roku 1950 k poklesu počtu rozvodů i sňatků. Rozvody však poklesly ve vyšší míře než sňatky a došlo tak k poklesu indexu rozvodovosti na 9 %. Během 70. let došlo k rapidnímu nárůstu počtu rozvodů, zatímco počet sňatků se pohyboval na podobné úrovni jako v předchozích letech. Stejně jako v případě Belgie pozorujeme významný nárůst po roce 1980, který byl způsoben poklesem počtu sňatků a růstem počtu rozvodů. V roce 1980 se hodnota indexu pohybovala kolem 24 % a do roku 1995 došlo k nárůstu hodnot až k 46 %. Během let 1995–2002 se hodnoty tohoto ukazatele propadly až pod hranici 40 %, ale v následujícím období až do roku 2011 docházelo opět k jejich nárůstu.

V Itálii se během prvních dvaceti let od povolení rozvodu pohybovala hodnota indexu na hranici 4 %. V roce 1987 došlo k změně v legislativě a počet rozvodů vzrostl oproti roku 1986 zhruba o 10 tisíc. Společně s počtem rozvodů vzrostla i hodnota indexu rozvodovosti k hranici 10 % a od té doby se mírně zvyšovala, až v roce 2006 dosáhla 20 % a pět let poté přesáhla 26% hranici. V současné době patří hodnota indexu rozvodovosti v Itálii k nejnižším v Evropě.

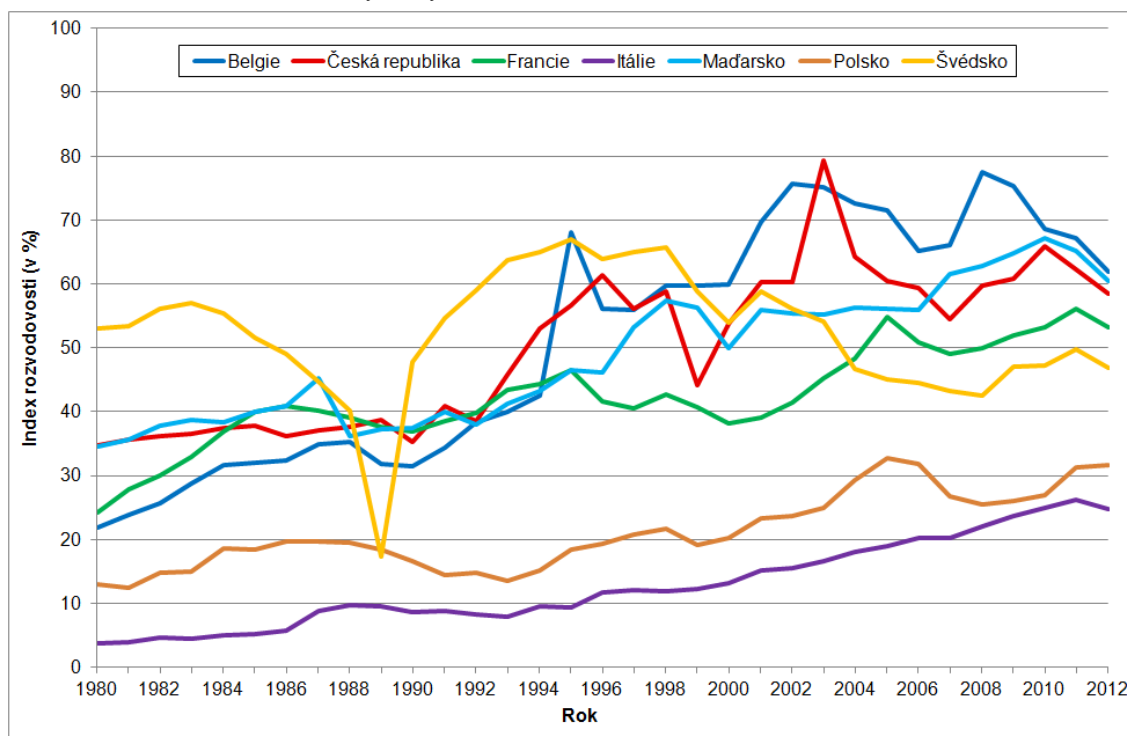
Hodnota indexu rozvodovosti se v Maďarsku od roku 1950 do roku 1970 dvojnásobně zvýšila a v roce 1980 dosahovala stejné úrovně jako v Česku. V případě Maďarska docházelo od poloviny 70. let k výraznějšímu poklesu počtu uzavřených sňatků. Více než 80 tisíc uzavřených sňatků v roce 1980 se snížilo na 66 tisíc v roce 1990 a na přibližně 36 tisíc v roce 2011, což znamená pokles o více než polovinu za uplynulých 30 let. Počet rozvodů se snížil v daném období o téměř šest tisíc. Až do začátku 90. let byl vývoj indexu obdobný jako v případě Česka. Mírný nárůst hodnot indexu rozvodovosti trval v případě Maďarska až do roku 2010, kdy byla hodnota indexu 67 %. Výjimkou v pozvolném vývoji byl jen nárůst v druhé polovině 90. let, kdy došlo kromě mírného vzrůstu počtu rozvodů k poklesu uzavřených sňatků. Po roce 2010 je patrný jako u většiny vybraných zemí pokles hodnot indexu.

Silně katolické Polsko se na počátku sledovaného období vyznačovalo velmi malou hodnotou indexu rozvodovosti. I zde docházelo v průběhu let k poklesu sňatečnosti a díky mírnému nárůstu rozvodů se hodnoty indexu začaly zvyšovat. V roce 1970 již Polsko „předhono“ Belgie či Francii na hodnotu 12 %. Oproti zmíněným zemím však v Polsku nedocházelo k tak značnému nárůstu rozvodů, pokles sňatečnosti byl také mnohem menší a následující nárůst hodnot indexu tak byl mnohem mírnější. Nárůst hodnot od 80. let byl pozvolný a v roce 2012 se hodnota indexu přibližovala k 32 %, oproti 13% v roce 1980. Pokles počtu rozvodů po roce 1988 znamenal pokles hodnot indexu, od roku 1994 začaly počty rozvodů růst a s nimi i hodnoty indexu rozvodovosti.

Vývoj hodnot indexu rozvodovosti ve Švédsku se oproti ostatním vybraným zemím zdá na první pohled poněkud odlišný. Již v roce 1950 dosahovala hodnota indexu 15 %, což je v porovnání s vybranými zeměmi nejvíce. Dosažení takto vysoké hodnoty bylo kromě poklesu počtu uzavřených sňatků zapříčiněno vysokým nárůstem rozvodů od roku 1940. Další nárůst hodnoty indexu je patrný mezi roky 1960 a 1980, kdy došlo k dalšímu výraznému zvýšení počtu rozvodů. V roce 1980 dosahoval index hodnoty již 52 %, tedy nejvíce z vybraných zemí. Oproti dlouhodobému klesajícímu trendu úrovně sňatečnosti došlo v roce 1989 k dočasnému nárůstu sňatků. Vzestup byl více než dvojnásobný oproti předchozímu roku a zapříčinil tak propad

hodnoty indexu v tomto roce. Přes 108 tisíc sňatků uzavřených v tomto roce bylo podle Hoem (2001) zdůvodněno jako reakce na nová pravidla ohledně nároku na vdovský důchod. Po tomto propadu pokračoval růst hodnot indexu rozvodovosti na maximum (67 %) v roce 1995 a poté následoval pokles na 42 % v roce 2008. Tento pokles byl zapříčiněn nárůstem počtu sňatků.

Obr. 14 – Index rozvodovosti ve vybraných zemích, 1980–2012

Zdroj: Eurostat, DGSEI, ISTAT, INSEE, vlastní výpočty

V roce 2012 dosahovala nejnižší hodnoty indexu rozvodovosti z vybraných zemí v Itálii (25 %), v Polsku bylo na 100 sňatků 32 rozvodů, ve Švédsku se hodnota indexu vyšplhala na 47 % a ve Francii na 53 %. Nejvyšších hodnot dosahovala Česká republika (58 %), Maďarsko (60 %) a Belgie (62 %).

5.2.3 Úhrnná rozvodovost

Ze všech ukazatelů rozvodovosti vyjadřuje intenzitu rozvodovosti nejpřesněji ukazatel *úhrnné rozvodovosti*.

Belgie patří v současné době k zemím s nejvyšší úhrnnou rozvodovostí, ovšem nebylo tomu tak vždy. V roce 1970 s úhrnnou rozvodovostí převyšující 15 % patřila v rámci vybraných zemí mezi ty země se středními hodnotami. Během následujících 20 let se úhrnná rozvodovost dvojnásobně zvýšila a dále pokračovala v postupném růstu. Od 80. let až do roku 2012 jsou na rostoucím vývoji hodnot úhrnné rozvodovosti patná tři období, kdy došlo k prudkému nárůstu hodnot tohoto ukazatele, přičemž ve všech případech hledejme příčinu v uvolnění rozvodové legislativy. Hodnoty úhrnné rozvodovosti klesly na úroveň před rokem 2008 a dále klesali až do roku 2012 na 54% rozvedených manželství. Od roku 1990 do roku 2012 došlo k nárůstu hodnot úhrnné rozvodovosti z 31 % na 54 %, což je nejvyšší nárůst mezi vybranými zeměmi. Během 21. století se tak Belgie dostala mezi země s nejvyšším podílem rozvedených manželství.

Úroveň úhrnné rozvodovosti v Česku v roce 1970 dosahovala 26 %. K následnému růstu tak docházelo z vyšší úrovně než u ostatních srovnávaných zemí. Růst hodnot úhrnné rozvodovosti byl přerušen propadem hodnot v roce 1999, tento propad byl však jen reakcí na nová opatření a v následujících letech pokračoval růst hodnot úhrnné rozvodovosti až do roku 2010, kdy hodnota dosahovala 50 %.

Ve Francii se počátkem 70. let 20. století v porovnání s vybranými zeměmi pohybovaly hodnoty úhrnné rozvodovosti na nižší úrovni a následný rychlý růst byl zpomalen v polovině 80. let. Během postupného narůstání úhrnné rozvodovosti z 32 % v roce 1990 došlo v roce 2005 k náhlému výkyvu hodnot, které následně klesly na předchozí úroveň. V roce 2012 dosáhla Francie hodnoty 46 %, což jí řadí na úroveň České republiky či Maďarska.

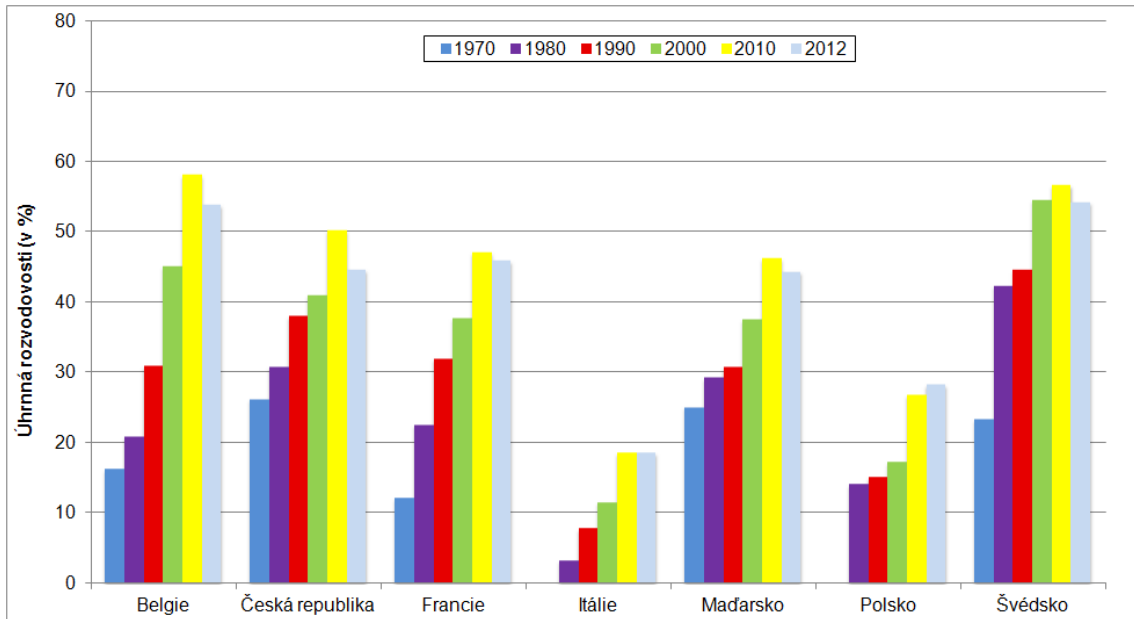
Itálie se svým vývojem a dosahovanými hodnotami rozvodovosti od ostatních Evropských zemí značně liší. Úroveň rozvodovosti se zde pohybuje během sledovaného období na nízké úrovni. Od roku 1980 se úhrnná rozvodovost zvýšila z 3 % na 8 % v roce 1990 a 18 % v roce 2011.

Hodnota úhrnné rozvodovosti v Maďarsku v roce 1970 byla druhou nejvyšší mezi sledovanými zeměmi (25 %). Nárůst úhrnné rozvodovosti mezi roky 1970, 1980 a 1990 byl velmi pozvolný, znatelnější byl nárůst hodnot v roce 2000 (37 %) a 2010 (46 %). Postupný vývoj úhrnné rozvodovosti je za posledních 20 let bez výraznějších výchylek hodnot. V roce 2007 dosáhla hodnota úhrnné rozvodovosti 46 % a od tohoto roku stagnuje. To znamená, že by se rozvedla téměř polovina manželství.

Polsko patří mezi země se značným vlivem církve, což se do značné míry odráží i v hodnotách úhrnné rozvodovosti. Velmi nízký nárůst hodnot do konce 20. století vystřídal výraznější růst po roce 2000. Maximální hodnoty bylo dosaženo v roce 2006, kdy se rozvádělo 31 % manželství a od tohoto roku se hodnoty pohybují okolo 29 %.

Úroveň úhrnné rozvodovosti byla ve Švédsku vysoká již počátkem 70. let 20. století (23 % v roce 1970). Do poloviny 70. let docházelo k výraznému zvyšování rozvodů, přičemž v roce 1974 se rozvedlo o 10 tisíc manželství více oproti roku 1973. Úhrnná rozvodovost, která dosahovala v roce 1970 přibližně 23 %, vzrostla za deset let na 42 %. Intenzita rozvodovosti ve Švédsku vyjádřená ukazatelem úhrnné rozvodovosti vzrostla dříve než v ostatních zemích a nadále zůstává na vysoké úrovni. Oproti počátku 90. let, kdy se rozvádělo 45 % manželství, docházelo v roce 2010 k rozvodu až u 57 % manželství.

Obr. 15 – Úhrnná rozvodovost ve vybraných zemích, v letech 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 a 2012

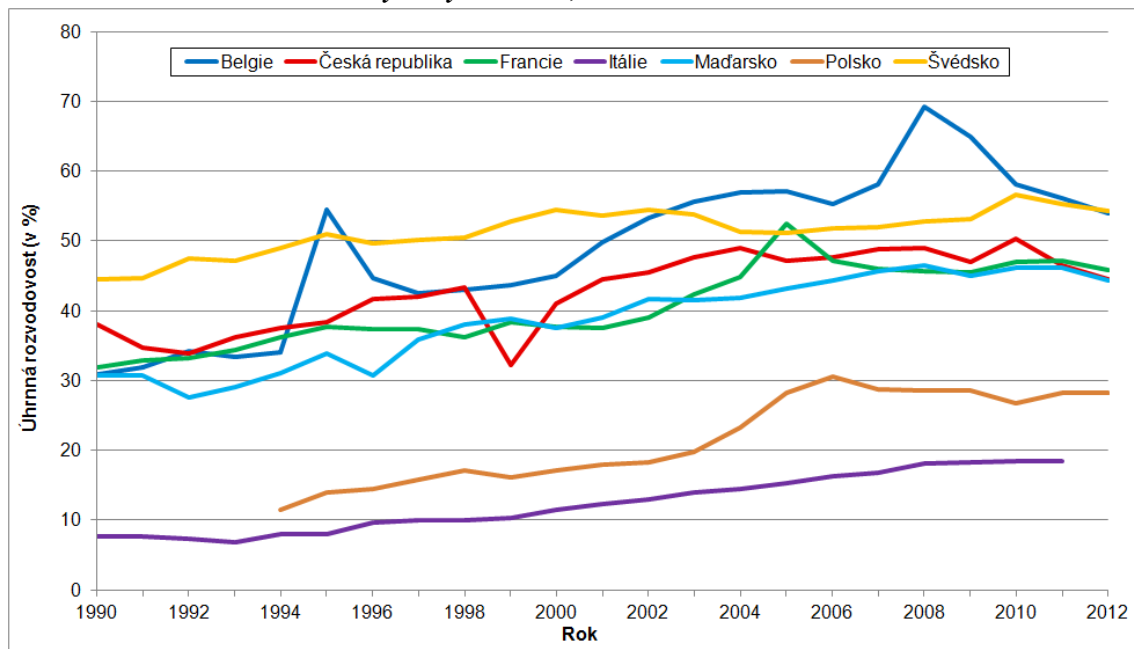

Poznámky: U Itálie použita data za rok 2011 místo 2012.

Zdroj: Eurostat, ČSÚ, DGSEI, DYB, INSEE, HCSO, vlastní výpočty

Během sledovaného období se intenzita rozvodovosti zvyšovala u všech vybraných zemí. Po roce 2010 je patrný mírný pokles hodnot úhrnné rozvodovosti u všech vybraných zemí kromě Itálie a Polska. Tyto dvě země dosahují zároveň nejnižších hodnot v celém sledovaném období. Z vybraných zemí došlo k nejdynamičtějšímú vývoji úhrnné rozvodovosti v Belgii. Společně s Belgií byla v roce 2011 největší úroveň rozvodovosti ve Švédsku (45 %), nejmenší v Itálii (18 %). Ve Švédsku, na rozdíl od ostatních vybraných zemí, došlo k zvyšování úrovně rozvodovosti již v 70. letech 20. století.

Obr. 16 – Úhrnná rozvodovost ve vybraných zemích, 1990–2012

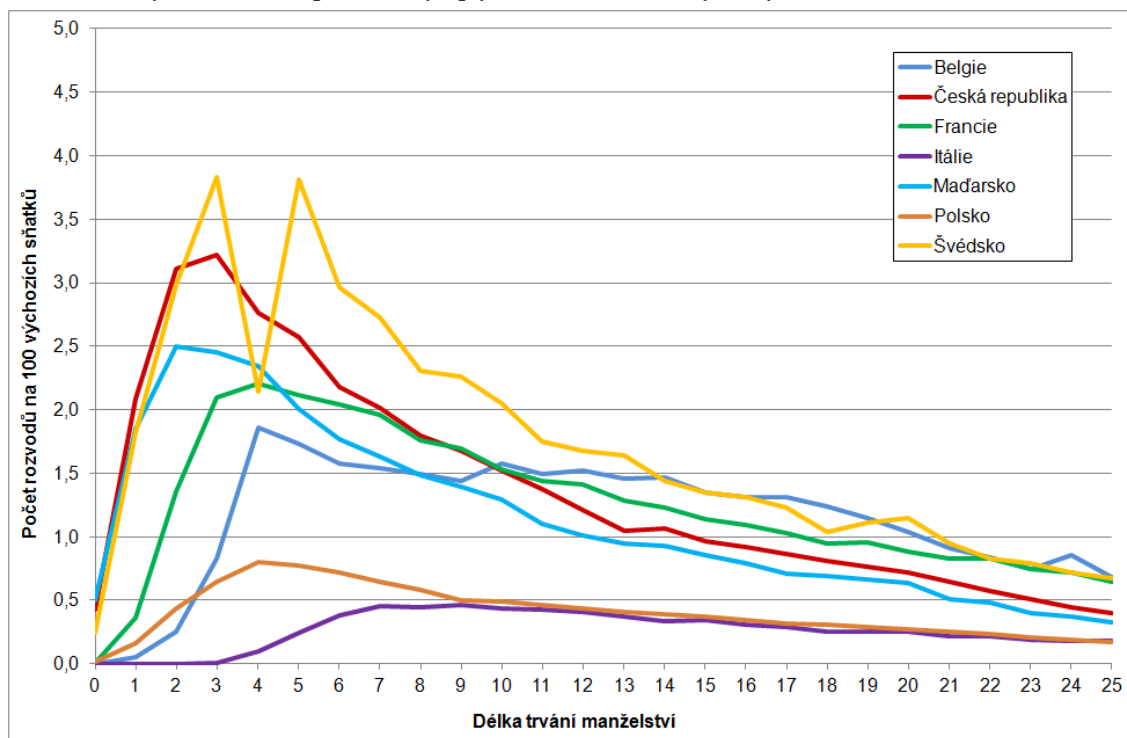
Poznámky: U Itálie data jen do roku 2011, v případě Polska začíná datová řada v roce 1994.

Zdroj: Eurostat, ČSÚ, DGSEI, HCSO, INSEE, vlastní výpočty

5.2.4 Rozvodovost podle délky manželství

Intenzita rozvodovosti se výrazně liší podle doby, uplynulé od sňatku. Jak uvádí Němečková (2009), jednotlivé intenzity je možné vypočítat pro první i opakované sňatky. Dostupnost dat podle délky trvání manželství není stejná ve všech zemích a z tohoto důvodu jsou v práci použity pro srovnání roky 1994 a 2012. I přesto jsou z důvodů absence dat u některých zemí údaje nahrazena nejbližším dostupným rokem.

Obr. 17 – Míry rozvodovosti podle délky uplynulé od sňatku ve vybraných zemích, 1994

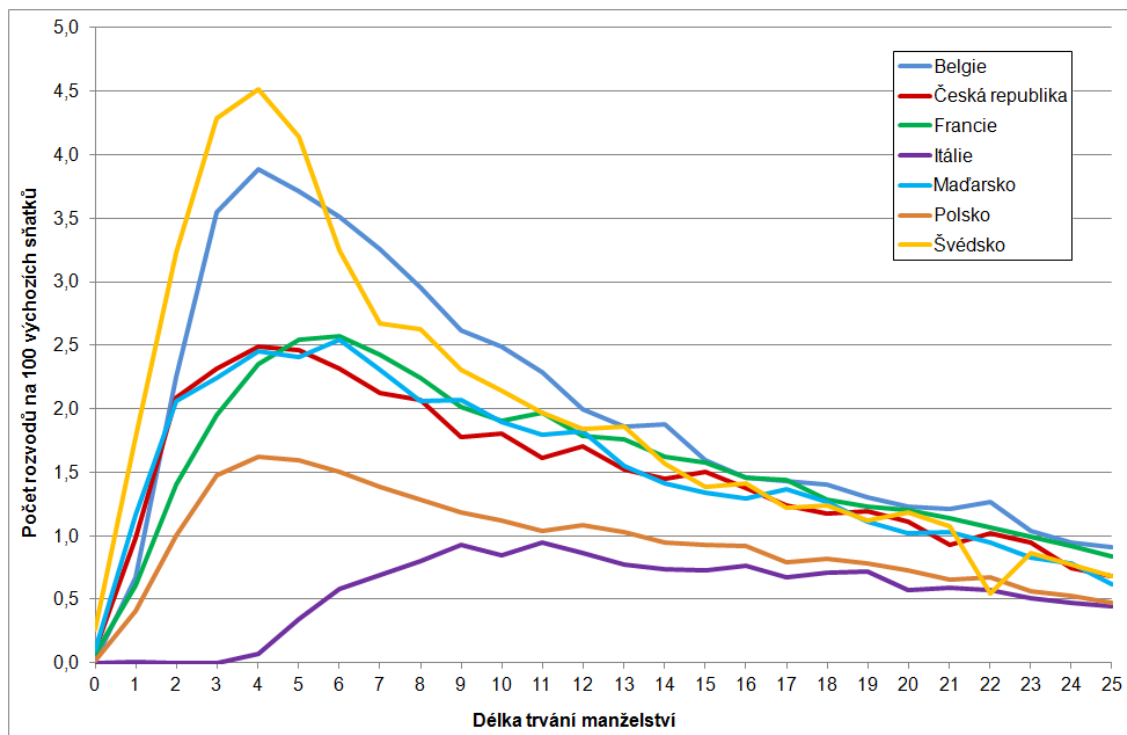

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Nejvyšší úroveň intenzity rozvodovosti se v Belgii v roce 1994 nacházela v pátém roce manželství. V 7–15 letech trvání manželství se intenzita rozvodovosti pohybovala na podobné úrovni, v dalších letech je patrná klesající tendence. Vyšší intenzita rozvodovosti je tak rozprostřena mezi více let trvání manželství. V České republice se nejvíce manželství rozvede do 10 let od sňatku. Nejvyšší intenzita rozvodovosti se soustředila ve 4 a 3 letech trvání manželství, v následujících letech manželství intenzita klesá. Ve Francii se již v roce 1994 nachází maximální intenzita rozvodovosti ve 4 a 5 roce trvání manželství a ani v následujících pěti letech intenzita příliš neklesá. V případě Itálie byla v roce 1994 v prvních čtyřech letech trvání manželství intenzita rozvodovosti téměř nulová. Nejvyšší intenzita byla však kolem 8–11 let a pokles v dalších letech manželství byl jen velmi malý. V Maďarsku se nejvyšší intenzita rozvodovosti nacházela tři a čtyři roky po uzavření sňatku. Na vysoké úrovni je intenzita i v pátém roce manželství, ale v dalších letech je patrný značný pokles. V Polsku se soustředila nejvyšší intenzita rozvodovosti v pátém roce trvání manželství a v následujících letech dochází k poklesu. Intenzita rozvodovosti ve Švédsku byla ovlivněna vysokým počtem sňatků v roce 1989, který způsobil pokles intenzity rozvodovosti v pěti letech trvání manželství. Ve 4 a 6 letech trvání manželství bylo dosaženo nejvyšší intenzity rozvodovosti a následoval značný pokles. Pozorovatelný je také nárůst po 21 letech trvání manželství.

Nejvyšší intenzita se v nejbližší době po sňatku mezi vybranými zeměmi v roce 1994 nacházela v Maďarsku a také v České republice. Naopak u Švédska, Francie, Belgie a Polska byla nejvyšší intenzita rozvodovosti u manželství trvajících delší dobu. Specifická je pak Itálie, kde byla v prvních letech intenzita rozvodovosti nulová a nejvyšších hodnot dosahuje až během osmého roku manželství.

Obr. 18 – Míry rozvodovosti podle délky uplynulé od sňatku ve vybraných zemích, rok 2012 nebo poslední dostupný rok

Poznámka: U Francie a Itálie byla použita data za rok 2011, u Belgie za rok 2010.

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Ve Švédsku, Polsku a Belgii zůstala kolem roku 2012 nejvyšší intenzita rozvodovosti ve stejné délce trvání manželství, jako tomu bylo v roce 1994. V případě Belgie ovšem došlo k výraznějšímu nárůstu. Ve Francii docházelo nejčastěji k rozvodu po delší době než v roce 1994. Posun je znatelný i u Itálie a Maďarska. U Polska a Itálie došlo mezi sledovanými roky k růstu intenzity rozvodovosti ve všech letech trvání manželství. V Itálii také přetrvává nízká intenzita rozvodovosti v blízké době po sňatku. Lze říci, že se nejvíce manželství rozvádí po delší době trvání manželství, než tomu bylo v roce 1994. Oproti roku 1994 vzrostla také intenzita rozvodovosti u manželství trvajících delší dobu.

Kapitola 6

Závěr

Rozvody v Evropě jsou právním aktem, o kterém rozhodují soudy. Rozvod je definován rozvodovou legislativou, jejíž vývoj se v jednotlivých zemích odlišoval a liší se i v současnosti. Dostupnost rozvodu tak ovlivňuje mezinárodní srovnatelnost úrovně rozvodovosti. Ovlivňujícím faktorem je také zahrnování zákonné separace či anulovaných manželství mezi rozvody. Odlišný je v jednotlivých zemích i přístup k rozvodu. V některých zemích se nemusí uvádět žádný důvod, a přesto je manželství rozvedeno, zatímco v jiných zemích je prokazování důvodů k rozvodu velmi složité. Rozvodové legislativy se liší také podmínkami, které je nutné splnit, aby mohlo dojít k rozvodu.

Mezinárodní srovnání intenzity rozvodovosti je znesnadněno neúplnými statistikami v některých zemích a často nejsou k dispozici souvislé časové řady dat. Mezinárodní zdroje dat popisované v této práci se v dostupnosti dat značně liší. Databáze Eurostatu obsahuje data o rozvodovosti převážně za období 1990–2012, pouze v případě počtu rozvodů sahají data až do roku 1960. Oproti tomu v Demografické ročence OSN jsou data za rozvody či hrubé míry rozvodovosti dostupná již od 30. let 20. století až do roku 2012. Data za některé další ukazatele sahají do poloviny 40. let, ale končí již před rokem 1990. Výjimkou jsou rozvody podle délky trvání manželství, nebo rozvody podle počtu dětí, za které jsou publikována data ve vybraných letech po roce 1998. Co se týče údajů o počtech rozvodů, popřípadě hodnot hrubé míry rozvodovosti, tak DYC publikuje delší časovou řadu dat oproti Eurostatu. Databáze World Marriage Data 2008 je poněkud méně obsáhlá oproti předchozím zdrojům. U jednotlivých zemí zde nalezneme data jen za pět let (kolem roku 1970, 1985, 1995, dva roky po roce 1999).

Po druhé světové válce docházelo v Evropě k postupnému zvyšování intenzity rozvodovosti. Ačkoliv se v zemích západní Evropy dostupnost rozvodu zvyšovala, v jiných státech jako Itálie či Španělsko byly rozvody povoleny až v 70. letech. Do konce 60. let se úroveň úhrnné rozvodovosti mezi zeměmi Východu a Západu sblížovala, nicméně existovaly země, kde rozvod nebyl povolen. Začátkem 70. let se rozdíl mezi státy začaly zvyšovat. K největšímu zvyšování hodnot úhrnné rozvodovosti došlo v první polovině 70. let v zemích severní Evropy. Západoevropské země se vyznačují rychlým nárůstem rozvodovosti od 70. do 90. let. V zemích Východu oproti tomu rostla intenzita rozvodovosti, ač mírně, již od 50. let. Nicméně oba regiony se vyznačují velkými rozdíly mezi zeměmi.

V práci byl zkoumán vývoj intenzity rozvodovosti u vybraných zemí od poloviny 20. let až do roku 2012. K analýze rozvodovosti byly použity ukazatele hrubé míry rozvodovosti, index

rozvodovosti, úhrnná rozvodovost a také míry rozvodovosti podle délky trvání rozvodovosti. Úhrnná rozvodovost, která je nejhodnějším ukazatelem pro mezinárodní srovnání rozvodovosti se v období 1970–2010 u vybraných zemí zvyšovala. Po roce 2010 je patrný pokles u všech srovnávaných zemí, kromě Polska, kde dochází k poklesu hodnot z maxima v roce 2006 (31 %) na 27 % v roce 2010. Od tohoto roku vzrostla hodnota úhrnné rozvodovosti o jeden procentní bod do roku 2012. Nejvýraznější nárůst hodnot úhrnné rozvodovosti byl v období 1980–2012 zaznamenán v Itálii, kde se hodnota zvýšila téměř šestkrát. V roce 2012 dosahovalo nejvyšší hodnoty úhrnné rozvodovosti Belgie a Švédsko (54 %), nejnižší hodnota přetrvává v Itálii (18 %). Zastoupení rozvedených osob v populaci je v Evropě po roce 2000 oproti 80. létům větší. V 80. letech se největší podíl rozvedených osob nacházel ve věkových kategoriích 35–39 a 40–44 let, podíl rozvedených ve vyšším věku klesal. Během následujících třiceti let pokleslo zastoupení rozvedených mladých lidí do 30 let věku, zároveň vzrostly podíly rozvedených ve starších věkových kategoriích, především 45–49 let a 50–54 let. Častěji se rozvádí déletrvající manželství a zvyšuje se průměrná délka trvání manželství, která byla v roce 2012 u většiny evropských zemí v rozmezí 10–15 let. Při studiu rozvodovosti je důležité brát ohled také na fakt, že počty rozvedených manželství jsou nižší, než je počet rozpadlých manželství, které statistiky nezachycují.

Na rozdíl od jiných demografických procesů, rozdělení Evropy na hlavní regiony (východní a západní země) podle intenzity rozvodovosti příliš neodpovídá. Hodnoty úhrnné rozvodovosti v roce 2012 byly největší v zemích severní a západní Evropy, zároveň se vysokou úrovní rozvodovosti vyznačují také pobaltské země, Maďarsko a také Česká republika. Naopak země jižní Evropy se až na výjimky (Španělsko, Portugalsko) vyznačují nízkými hodnotami úhrnné rozvodovosti. Rozdíly v rozvodovosti jsou ovlivňovány společenskými a sociálními faktory, především stupněm religiozity obyvatelstva, tradicemi a také intenzitou utváření neformálních svazků v jednotlivých státech. Nízká úroveň rozvodovosti je kromě Itálie také v Rumunsku, Řecku, Polsku, Chorvatsku či Albánii.

Vysoká intenzita rozvodovosti se v minulosti spojovala především s uzavíráním sňatků v nízkém věku a častým uzavíráním sňatků vzhledem k těhotenství. Rozvod je častěji brán jako přijatelné zrušení manželství a také dochází k postupné liberalizaci legislativ jednotlivých zemí. Jedním z hlavních faktorů nižší rozvodovosti v minulosti byly ekonomické potřeby. Ty ztratily dominanci i díky rostoucí ekonomické nezávislosti žen a jsou nahrazovány potřebami emocionálními. Manželství je tak v současné době častěji založené na dobrovolnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANTOKOLSKAIA, M. 2002. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses: Russia* [online]. Molengraaff Institute for Private Law, University of Utrecht, 2002, 44 s. [cit. 2014-05-12]. Dostupné z WWW: <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Divorce.pdf>>
- Česko. 2012. Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. Část II, hlava I. In: *Sbírka zákonů*. 2012, částka 33. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/NOZ_interaktiv.pdf>
- ČSÚ. 2002. Statistický metainformační systém [online]. [cit. 2013-05-19]. Dostupné z WWW: <<http://apl.czso.cz/iSMS/ukazdet.jsp?&fid=7407>>
- Demographic Yearbook 1958*. United Nations [online]. New York: United Nations Statistics Division, 1958 [cit. 2013-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/1958%20DYB.pdf>>
- Demographic Yearbook 1968*. United Nations [online]. New York: United Nations Statistics Division, 1968 [cit. 2013-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/1968%20DYB.pdf>>
- Demographic Yearbook 1976*. United Nations [online]. New York: United Nations Statistics Division, 1976 [cit. 2013-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/1976%20DYB.pdf>>
- Demographic Yearbook 1982*. United Nations [online]. New York: United Nations Statistics Division, 1982 [cit. 2013-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/1982%20DYB.pdf>>
- Demographic Yearbook 2000*. United Nations [online]. New York: United Nations Statistics Division, 2000 [cit. 2013-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/2000%20DYB.pdf>>
- Demographic Yearbook 2002*. United Nations [online]. New York: United Nations Statistics Division, 2002 [cit. 2013-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/2002%20DYB.pdf>>
- DVOŘÁKOVÁ, A. 2000. Srovnání demografické situace České republiky s vybranými zeměmi Evropské unie. *Demografie*. Praha: Český statistický úřad, 2000, roč. 42, č. 4, s. 253–264. ISSN 0011-8265

- Eurostat. 2003. *Demographic Statistics: Definitions and Methods of Collection in 31 European Countries* [online]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 125 s. [cit. 2014-03-12]. ISBN 92-894-6051-2. Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/statmanuals/files/KS-CC-03-005-EN.pdf>>
- Eurostat. 2009. Marriage and divorce (demo_nup) [online]. Lucemburk: Eurostat, 2009, 2011 [cit. 2013-05-21]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/demo_nup_esms.htm>
- FÖLDHÁZI, E. 2012. Divorce. In: *Demographic Portrait of Hungary 2012*. Öri, P.; Spéder, Z. Budapest: Demographic Research Institute, HCSO, Budapest [online]. s. 21-30 [cit. 2014-06-05]. ISSN 2061-3741. Dostupné z WWW: <<http://dataspace.princeton.edu/jspui/bitstream/88435/dsp014m90dv57c/1/DspacedemographicportraitofHungary.pdf>>
- GILLARD, A. 2010. Gillard: Is it Easy to Divorce in Belgium? What About Alimony? *L'Anglophone* [online]. Brusel: 2010 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.langlophone.com/story.php?id=38>>
- GONZÁLEZ, L.; VIITANEN, T. K. 2006. The effect of divorce laws on divorce rates in Europe. In: Pompeu Fabra University in Barcelona. Department of Economics and Business [online]. [cit. 2014-05-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.econ.upf.edu/en/research/onepaper.php?id=986>>
- HOEM, J.M. 1991. To marry, just in case ...: the Swedish widow's-pension reform and the peak in marriages in December 1989. *Acta Sociologica* [online]. roč. 34, č. 2, s. 127-135. [cit. 2013-05-10]. ISSN 0001-6993. Dostupné z WWW: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=14216473-c85e-4004-9c10-991ab39a372a%40sessionmgr4001&hid=4212>>
- CHARTON, L. 2005. *Divorce in Europe: A Comparative Study between France, Italy, Sweden and Switzerland Using Fertility and Family Surveys in the 1990s*. Population Association of America 2005 Annual Meeting Program [online]. Pennsylvania: 2005 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://paa2005.princeton.edu/papers/50219>>
- JIRSA, J. 2014. Nová úprava rozvodového řízení účinná od 1. 1. 2014. In: *Právní prostor.cz* [online] [cit. 2014-04-24]. ISSN 2336-4114. Dostupné z WWW: <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/nova-uprava-rozvodoveho-rizeni-ucinna-od-1-1-2014>>
- KALIBOVÁ, K. 2006. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 52 s. ISBN 80-246-0222-9.
- KALIBOVÁ, K. 2008. Rozvodovost v zemích Evropské unie. In: Fialová, L. (ed al). *Populační vývoj České republiky 2007*. Katedra demografie a geodemografie PpF UK v Praze, Praha, s. 101–106. ISBN 978-80-86561-46-2
- KOCOURKOVÁ, J. 1998. Populační vývoj východní a západní Evropy v letech 1950-1990. *Demografie*. Praha: Český statistický úřad, 1998, roč. 40, č. 4, s. 247–252. ISSN 0011-8265

- KOSCHIN, F. 2005. *Demografie poprvé*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta informatiky a statistiky, 122 s. ISBN 80-245-0859-1
- LINHART, J.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ, A.; MAŘÍKOVÁ, H. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, s. 954–955. ISBN 80-7184-310-5.
- MATĚJKOVÁ, B.; PALONCYOVÁ, J. 2003. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I* [online]. Praha: VÚPSV, 88 s. [cit. 2014-04-22] Dostupné z WWW: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/rodpolI.pdf>>
- MATĚJKOVÁ, B.; PALONCYOVÁ, J. 2005. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Vydavatelství MU, 79 s. ISBN 80-210-3630-3.
- MIRIANI, L. 2011. Malta to legalise divorce after bitter referendum. In: TheIndependent.co.uk. 2011. [online]. London: 30. 5. 2011 [cit. 2013-07-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/malta-to-legalise-divorce-after-bitter-referendum-2290802.html>>
- NĚMEČKOVÁ, M. 2009. Rozvody v České republice v letech 1991–2006 aneb co lze najít v Hlášení o rozvodu (2. pokračování). *Demografie*. Praha: Český statistický úřad, 2009, roč. 51, č. 2, s. 1943–151. ISSN 0011-8265
- OLÁH, L.; E. M. BERNHARDT. 2008. Sweden: Combining childbearing and gender equality. *Demographic Research* [online]. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research, 2008, č. 19, s. 1105-1144 [cit. 2014-05-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/28/19-28.pdf>>
- PAVLÍK, Z.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J.; ŠUBRTOVÁ, A. 1986. *Základy demografie*. Praha: Academia, 732 s.
- PINTENS, W.; Torfs, E. 2002. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses: Belgium* [online]. Leuven: Catholic University Leuven, 2002, 44 s. [cit. 2014-05-12]. Dostupné z WWW: <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Belgium-Divorce.pdf>>
- PONGRÁCZ, M.; CSERNÁK, M. 1989. Divorce in Hungary. In: Grebenik., E.; Höhn, C.; Mackensen, R. 1989. *Later Phases of the Family Cycle: Demographic Aspects*. Oxford: Oxford University Press, s. 37-54. ISBN 0-19-828657-0
- RABUŠIC, L. 1996. O současném vývoji manželského a rodinného chování v České republice. *Demografie*. Praha: Český statistický úřad, 1996, roč. 38, č. 3, s. 173–180. ISSN 0011-8265
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. 2001. Minulá a současná diferenciací reprodukce v Evropě. In: RYCHTAŘÍKOVÁ, J.; PIKÁLKOVÁ, S.; HAMPLOVÁ, D. 2001. *Diferenciací reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích*. Sociologické texty. Praha: Nakladatelství sociologického ústavu AV ČR, 2001, sv. 10, 83 s. ISBN 80-7330-004-4
- SHANNON, G. 2002. *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses: Republic of Ireland* [online]. Dublin: Law Society of Ireland, 2002, 66 s. [cit. 2014-05-12]. Dostupné z WWW: <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Ireland-Divorce.pdf>>

- SIMÓ, C.; SOLSONA, M.; SPIJKER, J. J.A. 2009. Atlas of Divorce and Post-Divorce Indicators in Europe. In: *XXVI IUSSP Conference to be held in Marrakech, Morocco, 27 Sept. – 2 Oct., 2009* [online]. Session 51: Union dissolution and remmariage, 29. 9. 2009 [cit. 2014-06-10]. Dostupné z WWW: <<http://iussp2009.princeton.edu/papers/90736>>
- United Nations. 1953. *Principles for a Vital Statistics System*[online]._New York: Statistical Office of the United Nationals, Department of Economic Affairs, 1953, řada M, č. 19, 30 s. [cit. 2014-06-02]. Dostupné z WWW: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/standmeth/principles/Series_M19en.pdf>
- United Nations. 1973. *Principles and Recommendations for a Vital Statistics System* [online]. New York: Statistical Office of the United Nationals, Department of Economic and Social Affairs, 1973, řada M, č. 19, rev. 1, 220 s. [cit. 2014-06-02]. Dostupné z WWW: <https://unstats.un.org/unsd/demographic/standmeth/principles/Series_M19Rev1en.pdf>
- United Nations. 1991. *Handbook of Vital Statistics Systems and Methods, Volume 1: Legal, Organisational and Technical Aspects*, United Nations Studies in Methods [online]. New York: 1991, řada F, č. 35[cit. 2014-03-24]. Dostupné z WWW: <http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_35v1E.pdf>
- United Nations. 2009. *World Marriage Data 2008* [online]._Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2009 [cit. 2014-05-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/esa/population/publications/WMD2008/Main.html>>
- United Nations. 2013. *Demographic Yearbook* [online].United Nations Statistics Division, 2013.[cit. 2014-05-12]. Dostupné z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/default.htm>>

SEZNAM POUŽITÝCH DATOVÝCH ZDROJŮ

ČSÚ. 2013. *Demografická příručka 2012* [online]. [cit. 2014-03-03].

Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4032-13>>

DGSEI. 2013. *Population – Divorces in 2012* [cit. 2014-04-20]. Dostupné z WWW:

<http://statbel.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/bevolking/downloads/bevolking_-_echtscheidingen_in_2012.jsp>

Demographic yearbook. United Nations [online]. New York: United Nations Statistics Division.

[cit. 2014-03-15]. Dostupné z WWW:

<<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dyb2.htm>>

Eurostat. 2014. *Population* [online]. [cit. 2014-06-12]. Dostupné z WWW:

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>>

HCSO. *Population and vital events* [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné z WWW:

<<http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=1&theme=WN>>

INSEE. 2013. *Couples / Families / Households* [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné z WWW:

<http://www.insee.fr/fr/themes/detail.asp?ref_id=ir-irsocsd20122>

ISTAT. 2012. *The survey of separations and divorces* [online]. [cit. 2014-06-03].

Dostupné z WWW: <http://demo.istat.it/altridati/separazionidivorzi/index_e.html>

WMD 2008. United Nations [online]. Department of Economic and Social Affairs. Population Division, 2009. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z WWW:

<<http://www.un.org/esa/population/publications/WMD2008/Main.html>>

PŘÍLOHY

Příloha 1	Datová dostupnost počtu rozvodů a hrubé míry rozvodovosti v evropských uskupeních	56
Příloha 2	Datová dostupnost počtu rozvodů v zemích Evropy	57
Příloha 3	Datová dostupnost hrubé míry rozvodovosti v zemích Evropy	59
Příloha 4	Datová dostupnost rozvodů a hrubých měr rozvodovosti podle bydliště (město/venkov) v zemích Evropy	61
Příloha 5	Datová dostupnost měr rozvodovosti manželství v zemích Evropy	63
Příloha 6	Datová dostupnost rozvodů podle délky trvání manželství v zemích Evropy	65
Příloha 7	Datová dostupnost rozvodů podle délky manželství a věku muže a ženy v zemích Evropy	67
Příloha 8	Datová dostupnost rozvodů podle počtu závislých dětí v zemích Evropy	68
Příloha 9	Datová dostupnost rozvodů podle věku muže a ženy v zemích Evropy	69
Příloha 10	Datová dostupnost rozvodů podle věku ženy klasifikované podle věku muže v zemích Evropy	70
Příloha 11	Datová dostupnost specifických měr rozvodovosti manželství podle věku a pohlaví v zemích Evropy	71

Příloha 1 – Datová dostupnost počtu rozvodů a hrubé míry rozvodovosti v evropských uskupeních

Země	Eurostat
EU 28	1965–1966, 1968–2010
EU 27	1965–1966, 1968–2010
Eurozóna 18	1964–2010
Eurozóna 17	1964–2010
Eurozóna 16	1964–2010
Evropský hospodářský prostor – EU 28+IS, LI, NO	1965–1966, 1968–1973, 2000–2010
Evropský hospodářský prostor – EU 27+IS, LI, NO	1965–1966, 1968–1973, 2000–2010
Evropské sdružení volného obchodu	1960–1973, 2000–2011

Zdroj: Eurostat

Příloha 2 – Datová dostupnost počtu rozvodů v zemích Evropy

Země	Eurostat	Demographic Yearbook (1951–2012)	World Marriage Data 2008
Albánie	1960–2008	1949–1971, 1978–1991, 1999–2008, 2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Belgie	1960–2010, 2012	1935–1986, 1988–1991, 1994–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Bělorusko	2004–2012	¹ 1969–2000, 2002–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Bosna a Hercegovina	2004–2010, 2012	1997–2010, 2012	1970, 1985, 1997, 2005, 2006
Bulharsko	1961–2012	1935–1944, 1947–1990, 1992–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Černá hora	2005–2012	2002–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Česká republika	1960–2012	1991–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Dánsko	1960–2012	1935–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Estonsko	1960–2012	1987–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Finsko	1960–2012	1935–1990, 1992–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Francie	1995–2011	1935–2011	² 1970, 1985, 1995, 2005, 2006
metropolitní	1960–2008, 2010–2011	–	–
Chorvatsko	1960–2012	1990–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Irsko	1997–2012	2000–2011	2005, 2006
Island	1960–2011	1935–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Itálie	1971–2011	1971–1995, 1997–2010	1971, 1985, 1995, 2005, 2006
Lichtenštejnsko	2000–2012	1956, 1975–1976, 1989, 1994–1997, 20001–2012	1970, 1989, 1995, 2005, 2007
Litva	1960–2012	1987–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Lotyšsko	1960–2012	1987–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Lucembursko	1960–2010	1935–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Maďarsko	1960–2012	1935–1938, 1940–1942, 1945–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Makedonie	1960–2012	1990–1997, 1999–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Malta	2011–2012	2011	–
Moldavsko	2005–2012	1987–1992, 1994–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Monaco	2004	1935–1953, 1959, 1963, 1966–1977, 1979–1981, 1983, 1996–1998, 2000–2005	1970, 1983, 1995, 2004, 2005
Německo	1960–2012	1935–1940, 1987–1997, 1999–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Nizozemí	1960–2012	1935–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Norsko	1960–2012	1935–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007

Příloha 2 – Datová dostupnost počtu rozvodů v zemích Evropy – pokračování

Země	Eurostat	Demographic Yearbook (1951–2012)	World Marriage Data 2008
Polsko	1960–2012	1950–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Portugalsko	1960–2012	1935–1978, 1980–1993, 1995–1997, 1999–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Rakousko	1960–2012	1935–1942, 1944–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Rumunsko	1960–1966, 1968–2012	1935–1985, 1987–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Rusko	2004–2011	1987–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Řecko	1960–2012	1935–1938, 1958–1986, 1990–2008	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
San Marino	2004–2008, 2011	1982–1989, 1992, 1994–2005, 2007–2012	1985, 1995, 2004, 2005
Slovensko	1960–2012	1989–1996, 1998–2012	1970, 1988, 1995, 2005, 2007
Slovinsko	1960–2012	1988–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Spojené království	1965–2011	1971–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Anglie a Wales	–	1935–1981	–
Severní Irsko	–	1939–1968, 1970–1985	–
Skotsko	–	1935–1985	–
Srbsko	2005–2012	2002–2012	1970, 1985, 1996, 2005, 2006
Španělsko	1981–2011	1982, 1991, 1993–2011	1982, 1995, 2004, 2005
Švédsko	1960–2012	1935–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Švýcarsko	1960–2012	1935–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Ukrajina	2004–2012	³ 1950, 1958–1991, 1993–1998, 2001–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Československo	–	1935–1937, 1940–1991	–
Jugoslávie	–	1935–1939, 1947–1997	–
NDR	–	1947–1990	–
SRN	1960–1990	1946–1990	–
Berlín	–	1935–1941, 1945–1949	–
Východní Berlín	–	1950–1967	–
Západní Berlín	–	1940–1967	–
SSSR	–	1961–1989	–

Poznámky:¹ Do roku 1989 data za Běloruskou SSR

² Data za metropolitní Francii

³ Do roku 1989 data za Ukrajinskou SSR

Zdroj: Eurostat, DYB, WMD 2008

Příloha 3 – Datová dostupnost hrubé míry rozvodovosti v zemích Evropy

Země	Eurostat	Demographic Yearbook (1952–2012)	World Marriage Data 2008
Albánie	1960–2008	1953–1971, 1978–1991, 1999–2008, 2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Belgie	1960–2010, 2012	1930–1986, 1988–1991, 1994–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Bělorusko	2004–2012	¹ 1956–1969, 1971–2000, 2002–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Bosna a Hercegovina	2004–2010, 2012	1997–2010, 2012	1970, 1985, 1997, 2005, 2006
Bulharsko	1961–2012	1930–1944, 1947–1990, 1992–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Černá hora	2005–2012	2002–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Česká republika	1960–2012	1991–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Dánsko	1960–2012	1930–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Estonsko	1960–2012	1987–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Finsko	1960–2012	1930–1990, 1992–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Francie	1995–2011	1930–2011	² 1970, 1985, 1995, 2005, 2006
metropolitní	1960–2008, 2010–2011	–	–
Chorvatsko	1960–2012	1990–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Irsko	1997–2012	2000–2011	2005, 2006
Island	1960–2011	1930–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Itálie	1971–2011	1971–1995, 1998–2010	1971, 1985, 1995, 2005, 2006
Lichtenštejnsko	2000–2012	1956, 2001–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Litva	1960–2012	1987–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Lotyšsko	1960–2012	1987–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Lucembursko	1960–2010	1930–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Maďarsko	1960–2012	1930–1942, 1945–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Makedonie	1960–2012	1990–1997, 1999, 2001–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Malta	2011–2012	2011	–
Moldavsko	2005–2012	1987–1992, 1994–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Monaco	2004	1933, 1938, 1942–1949, 1951–1953, 1959, 1963, 1966–1968	1970, 1983, 1995, 2004, 2005
Německo	1960–2012	1930–1940, 1987–1997, 1999–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Nizozemí	1960–2012	1930–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Norsko	1960–2012	1930–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Polsko	1960–2012	1950–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Portugalsko	1960–2012	1930–1978, 1980–1993, 1995–1997, 1999–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Rakousko	1960–2012	1930–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Rumunsko	1960–1966, 1968–2012	1930–1948, 1950–1985, 1987–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007

Příloha 3 – Datová dostupnost hrubé míry rozvodovosti v zemích Evropy – pokračování

Země	Eurostat	Demographic Yearbook (1952–2012)	World Marriage Data 2008
Rusko	2004–2011	1987–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Řecko	1960–2010	1930–1939, 1955–1986, 1990–2008	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
San Marino	2004–2008, 2011	1998–2012	1985, 1995, 2004, 2005
Slovensko	1960–2012	1989–1996, 1998–2012	1970, 1988, 1995, 2005, 2007
Slovinsko	1960–2012	1988–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Spojené království	1965–2011	1971–2011	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Anglie a Wales	–	1930–1981	–
Severní Irsko	–	1939–1968, 1970–1981, 1983–1985	–
Skotsko	–	1930–1985	–
Srbsko	2005–2012	2002–2012	1970, 1985, 1996, 2005, 2006
Španělsko	1981–2012	1982, 1991–2012	1982, 1995, 2004, 2005
Švédsko	1960–2012	1930–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Švýcarsko	1960–2012	1930–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2007
Ukrajina	2004–2012	³ 1955–1991, 1993–1998, 2001–2012	1970, 1985, 1995, 2005, 2006
Československo	–	1930–1991	1970, 1985, 1996, 2005, 2006
Jugoslávie	–	1930–1939, 1947–2000	–
NDR	–	1939, 1947–1990	–
SRN	1960–1990	1946–1990	–
Berlín	–	1930–1941, 1945–1948	–
Východní Berlín	–	1950–1967	–
Západní Berlín	–	1949–1969	–
SSSR	–	1955–1989	–

Poznámky: ¹ Do roku 1989 data za Běloruskou SSR

² Data za metropolitní Francii

³ Do roku 1989 data za Ukrajinskou SSR

Zdroj: Eurostat, DYB, WMD 2008

Příloha 4 – Datová dostupnost rozvodů a hrubých měr rozvodovosti podle bydliště (město/venkov) v zemích Evropy

Země	DYB 2002		DYB 2004		DYB 2006		DYB 2008		DYB 2011		DYB 2012	
	rozvody	hmro	rozvody	hmro	rozvody	hmro	rozvody	hmro	rozvody	hmro	rozvody	hmro
Belgie	–	–	–	–	–	–	2003–07 ⁶	2003–07 ⁶	2007–09	2007–09	2008–09	2008–09
Bělorusko	1998–99, 2002	1998–99, 2002	2002–04	2002–04	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007	2008–11	2011
Bulharsko	2000–02	2000–02	2000–03	2000–03	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Černá hora ^{1,2}	1998–2000	1998–2000	2000–03	2000–03	2003–04	2003–04	2004, 2008	2004, 2008	2008–09	2008–09	2008–09	2008–09
Česká republika	1998–2002	1998–2002	2000–04	2000–04	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Estonsko	2000, 2002	2000, 2002	2000–03 ⁵	2000–03 ⁵	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Finsko	1998, 2001–02	1998, 2000–02 ³	2001–04	2001–2004	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Chorvatsko	1998, 2000–02	–	2000–04	2001	2002–06	–	2004–08	–	2007–10	–	2008–10	–
Island ⁴	1998–2002	1998–2002	2000–03	2000–03	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	–	–	2009–11	2009–11
Litva	1998–2002	1998–2002	2000–04	2000–04	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Lotyšsko	1998–99, 2001–02	1998–99, 2001–02	2001–04	2001–04	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–09	2007–09	2008–09	2008–09
Maďarsko	1998–2002	1998–2002	2000–04	2000–04	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Makedonie	–	–	–	–	2005	–	2005, 2007–08	–	2007–10	–	2008–10	–
Moldavsko	1998–2002	1998–2002	2000–04	2000–04	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–10	2008–10
Nizozemsko	2000, 2002	–	2000–04 ⁵	2000–04 ⁵	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–09	2007–09	2008–09	2008–09
Polsko	1998–99	1998–99	2001–04	2001–04	2002–06	2002–06	2004–07	2004–07	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Rumunsko	1998, 2000–02	1998, 2000–02	2000–03	2000–03	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Rusko	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2011	2011
Slovensko	1998–99, 2001–02	1998–99, 2002	2001–04	2001–04	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11

Příloha 4 – Datová dostupnost rozvodů a hrubých měr rozvodovosti podle bydliště (město/venkov) v zemích Evropy – pokračování

Země	DYB 2002		DYB 2004		DYB 2006		DYB 2008		DYB 2011		DYB 2012	
	rozvody	hmro	rozvody	hmro	rozvody	hmro	rozvody	hmro	rozvody	hmro	rozvody	hmro
Slovinsko	1998, 2000–02	2002	2000–04	2002–04	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Srbsko ¹	1998–2000	1998–2000	2000–03	2000–03	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–11
Švýcarsko	1998–2001	1998–2001	2000–04	2000–01	2002–06	2002–06	2004–08	2004–08	2007–10	2007–10	2008–11	2008–09, 2011
Ukrajina	1998, 2001–02	1998	2001–04	2001–03	2002–06	2002–03	2004–08	2005, 2007–08	2007–10	2007–09	2008–11	2008–09

Poznámky:¹ DYB 2002–2005 Srbsko a Černá hora

² Data za hmro venkov jen do roku 2004

³ Data za rok 2000 v DYB 2003

⁴ Data za hmro venkov jen roky 1999, 2004–2010

⁵ Data za rok 2001 v DYB 2005

⁶ Data za rok 2003 v DYB 2007

Zdroj: DYB

Příloha 5 – Datová dostupnost měř rozvodovosti manželství v zemích Evropy

Země	Demographic Yearbook			
	1953	1954	1958	1968
Albánie	–	–	–	1954–56
Belgie	1946–48	1946–48	1946–48	1946–48, 1960–62
Bulharsko	–	–	1947	1947, 1955–57, 1964–66
Československo	1946–48	1946–48	1946–48	1946–48, 1960–62
Dánsko	1939–41, 1944–46, 1949–51	1939–41, 1944–46, 1949–51	1934–36, 1939–41, 1944–46, 1949–51	1934–36, 1939–41, 1944–46, 1949–51, 1959–61
Finsko	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51, 1959–61
Francie	1935–37, 1945–47	1935–37, 1945–47	1935–37, 1945–47, 1953–55	1935–37, 1945–47, 1953–55, 1961–63
Island	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51, 1959–61
Jugoslávie	1947–49	1947–49	1947–49, 1952, 1953	1947–49, 1952, 1953, 1960–62
Lucembursko	1946–48	1946–48	1934–36, 1946–48	1934–36, 1946–48, 1959–61, 1965–67
Maďarsko	–	–	1940–42, 1948–50	1940–42, 1948–50, 1959–61
Monaco	–	1950–52	–	1963
Německo	–	–	–	–
NDR	–	–	1949–51	1949–52, 1963–65
SRN	1949–51	1949–51	1946, 1947, 1949–51	1946, 1947, 1949–51, 1960–62
Berlín	–	–	1946, 1947	1946, 1947
Východní Berlín	–	–	1949–51	1950, 1951
Západní Berlín	1949–51	1949–51	1949–51	1949–51, 1960–62
Nizozemsko	1946–48, 1950–52	1946–48, 1951–53	1946–48	1946–48, 1959–61
Norsko	1945–47, 1949–51	1945–47, 1949–51	1945–47, 1949–51	1945–47, 1949–51, 1959–61
Polsko	–	–	1950, 1951	1950, 1951, 1959–61

Příloha 5 – Datová dostupnost měr rozvodovosti manželství v zemích Evropy – pokračování

Země	Demographic Yearbook			
	1953	1954	1958	1968
Portugalsko	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51	1939–41, 1949–51, 1959–61
Rakousko	1950–52	1950–52	1938–40, 1950–52	1938–40, 1950–52, 1960–62
Rumunsko	–	–	–	1955–57, 1965, 1966
Řecko	–	–	–	1960–62
Spojené království	–	–	–	–
Anglie a Wales	1939–41, 1944–46, 1951	1939–41, 1944–46, 1950–52	1950–52	1950–52, 1960–62
Severní Irsko	–	–	1950–52	1950–52, 1960–62, 1965–67
Skotsko	1950–52	1950–52	1950–52	1950–52, 1960–62
Švédsko	1935–37, 1939–41, 1944–46, 1949–51	1935–37, 1939–41, 1944–46, 1949–51	1934–36, 1939–41, 1944–46, 1949–51	1934–36, 1939–41, 1944–46, 1949–51, 1959–61, 1964–66
Švýcarsko	1940–42, 1949–51	1940–42, 1949–51	1940–42, 1949–51	1940–42, 1949–51, 1959–61

Zdroj: DYB

Příloha 6 – Datová dostupnost rozvodů podle délky trvání manželství v zemích Evropy

Země	Eurostat	Demographic Yearbook							
		1958	1968	1976	1982	1990	2007	2009-10	2012
Albánie	–	–	1960–64	–	–	1980–89	–	–	–
Belgie	1990–2010	1948–57	1958–66	1966–70, 1972–75	1972–79	1980–81, 1983–85	–	2009	2010
Bělorusko	2012	–	–	1969–75	1972–77, 1980–81	1980–88	2007	2009	2011
Bosna a Hercegovina	2004–10	–	–	–	–	–	2007	2009	2010
Bulharsko	1990–2012	–	1961–67	1966–74	1972–80	1980–89	2007	2009	2011
Černá hora	2005–12	–	–	–	–	–	2007	2009	2011
Česká republika	1990–2002, 2004–12	–	–	–	–	–	2007	2009	2011
Dánsko	1990–2005, 2007–10, 2012	1950–53, 1955–56	1958–66	1966, 1968–70, 1972–73	1972–81	1980–88	2007	2009	2011
Estonsko	1992–2012	–	–	–	–	–	2007	2009	2011
Finsko	1990–2012	1948–57	1958–66	1966–74	1972–81	1980–87	2007	2009	2011
Francie	1995–2004, 2006–08, 2010–11	1948–55	1958–67	1966–72	1972, 1974–78	1981–88	2003	2003	2011
metropolitní	1990–2008, 2010–11	–	–	–	–	–	–	–	–
Chorvatsko	1994–2012	–	–	–	–	–	2007	2009	2011
Irsko	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Island	1990–2011	–	1961–66	1966–75	1972–80	1980–89	2007	2009	2011
Itálie	1990–2011	–	–	1971–73	1972–80	1980–87	2005	2009	2010
Lichtenštejnsko	2000–04, 2006–07, 2011–12	–	–	–	–	–	2007	2007	2011
Litva	1990–2012	–	–	–	–	–	2007	2009	2011

Příloha 6 – Datová dostupnost rozvodů podle délky trvání manželství v zemích Evropy – pokračování

Země	Eurostat	Demographic Yearbook							
		1958	1968	1976	1982	1990	2007	2009-10	2012
Spojené království	1990–98, 2002–10	1950–56	1958–66	1966–73	1972–79	1982–89	2003	2003	2011
Skotsko	–	1948–57	1958–67	1966–75	1972–81	–	–	–	–
Srbsko	2005–12	–	–	–	–	–	2007	2009	2011
Španělsko	1998–2012	–	–	–	–	–	2007	2009	2011
Švédsko	1990–2012	1948–56	1958–67	1966–75	1972–81	1980–88	2007	2009	2011
Švýcarsko	1990–2012	1948–57	1958–66	1966–75	1972–81	1980–82, 1984–88	2007	2009	2011
Ukrajina	2012	–	1960, 1964–67	1966–74	1972–74, 1976–78, 1981	1981–88	2007	2008	2011
Československo	–	1950–56	1958–66	1966–73	1972–81	1980–89	–	–	–
Jugoslávie	–	1948–56	1958–66	1966–74	1972–79	1980–89	–	–	–
NDR	–	–	1960–66	1966–75	1972–81	1980–85, 1987–88	–	–	–
SRN	1990	1950, 1953–54, 1956–57	1958–63	1966–75	1972–81	1980–89	–	–	–

Zdroj: Eurostat, DYB

Příloha 7 – Datová dostupnost rozvodů podle délky manželství a věku muže a ženy v zemích Evropy

Země	Demographic Yearbook				
	1958	1968	1976	1982	1990
Belgie	–	1966	1975	1979	1985
Bulharsko	–	1967	1974	1980	1989
Československo	–	1966	1973	1981	1989
Dánsko	1955	1966	1973	1981	1987
Finsko	1950	1966	1974	1981	1987
Francie	1954	1967	1972	1978	–
Island	–	1966	1975	1980	1989
Itálie	–	–	–	1980	1987
Jugoslávie	1956	1966	1974	1979	1989
Lucembursko	1957	1967	1974	1980	1988
Maďarsko	1956	1967	1975	1981	1989
Německo					
NDR	–	1966	1975	1981	1988
SRN	1957	1967	1975	1981	1989
Západní Berlín	–	1963	–	–	–
Nizozemsko	1947	1967	1975	1981	1989
Norsko	1956	1967	1974	1981	1989
Polsko	1953	1966	1975	1981	1988
Portugalsko	1957	1967	1974	–	1988
Rakousko	1957	1967	1975	1980	1989
Rumunsko	–	1966	1974	1974	1989
SSSR	–	1967	1975	1981	1989
Běloruská SSR	–	–	1975	1981	1988
Ukrajinská SSR	–	–	1974	1981	1988
Řecko	–	–	1975	1980	1985
San Marino	–	–	–	–	1987
Spojené království	–	–	–	–	1989
Anglie a Wales	1951	1966	1973	1981	–
Skotsko	1957	1967	1975	1981	–
Švédsko	1956	1967	1975	1981	1988
Švýcarsko	1956	1966	1975	1981	1988

Zdroj: DYB

Příloha 8 – Datová dostupnost rozvodů podle počtu závislých dětí v zemích Evropy

Země	Demographic Yearbook					
	1958	1968	1976	1982	1990	2007
Albánie	–	1960–64	–	–	1981–89	2002
Belgie	1948, 1954, 1956	1962–66	1966–75	1972–79	1980–85	2007
Bělorusko ¹	–	–	–	–	1988	2007
Bosna a Hercegovina	–	–	–	–	–	2006
Bulharsko	–	1961–67	1966–74	1972–80	1980–89	2007
Černá hora	–	–	–	–	–	2004
Česká republika	–	–	–	–	–	2007
Dánsko	1948–56	1958–66	1966, 1968–70	–	–	–
Estonsko	–	–	–	–	–	2007
Finsko	1948–57	1958–66	1966–74	1972–81	1980–82	2007
Francie	1948–51	–	–	1975–78	–	2006
Chorvatsko	–	–	–	–	–	2007
Island	–	1961–66	1966–75	1972–80	1980–89	2007
Itálie	–	–	1971–73	1972–80	1980–87	2006
Litva	–	–	–	–	–	2007
Lotyšsko	–	–	–	–	–	2007
Lucembursko	1951–57	1958–67	1966–74	1972–80	1980–88	2007
Maďarsko	1948–56	1958–67	1966–75	1972–81	1980–89	2007
Moldavsko	–	–	–	–	–	2007
Německo	–	–	–	–	–	2007
Nizozemí	1948–57	1958–67	1966–75	1972–81	1980–89	2007
Norsko	1948–57	1958–67	1966–74	1972–81	1980–89	2007
Polsko	1951–53	1960–66	1966–75	1972–81	1980–88	2007
Portugalsko	1948–57	1958–67	1966–70	1976	1984–88	2003
Rakousko	1948–57	1958–67	1966–75	1972–80	1980–89	2007
Rumunsko	–	1963–66	1966, 1968, 19670–73	1972–73	1987–89	2007
Řecko	–	1965–67	1966–75	1972–80	1980, 1982–85	2005
Slovensko	–	–	–	–	–	2007
Slovinsko	–	–	–	–	–	2007
Spojené království	–	–	–	–	1980–89	2003
Anglie a Wales	1950–56	1958–66	1966–73	1972–81	–	–
Skotsko	–	–	–	1978–81	–	–
Srbsko	–	–	–	–	–	2006
SSSR	–	–	–	–	1988	–
Španělsko	–	–	–	–	–	2005
Švédsko	1948–56	1958–67	1966–75	1972–81	1980–88	2007
Švýcarsko	1948–57	1958–66	1966–75	1972–81	1980–88	2007
Ukrajina ²	–	–	–	1979	–	2007
Československo	1950–56	1958–66	1966–73	1972–81	1980–89	–
Jugoslavie	1948–56	1958–66	1966–74	1972–79	1980–89	2007
NDR	–	1958–66	1966–67, 1969–75	1972–81	1980–88	–
SRN	1949–57	1958–66	1966–68, 1970–75	1972–81	1980–89	–
Západní Berlín	1949–57	1958–63	–	–	–	–
SSSR	–	–	–	–	1988	–

Poznámky: ¹ Do roku 1989 data za Běloruskou SSR² Do roku 1989 data za Ukrajinou SSR**Zdroj:** DYB

Příloha 9 – Datová dostupnost rozvodů podle věku muže a ženy v zemích Evropy

Země	Demographic Yearbook				
	1968	1976	1982	1987	1990
Albánie	1958–64	–	–	–	–
Belgie	1958–66	1966–75	1972–79	1975–85	1980–85
Bulharsko	1961–67	1966–74	1972–80	1975–85	1980–89
Československo	1958–66	1966–73	1972–81	1975–85	1980–89
Dánsko	1958–66	1966, 1968–73	1972–81	1975–86	1980–88
Finsko	1958–66	1966–74	1972–81	1975–86	1980–87
Francie	1958–67	1966–72	1972–78	1975–78, 1982–86	1982–88
Island	1961, 1963–66	1966, 1968–75	1972–80	1975–84	1980–89
Itálie	–	–	1972–78, 1980	1975–78, 1980–84	1980–87
Jugoslávie	1958–66	1966–74	1972–79	1975–85	1980–89
Lucembursko	1958–67	1966–74	1972–74, 1978–80	1975–76, 1978–83	1980–83, 1988
Maďarsko	1958–67	1966–75	1972–81	1975–86	1980–89
Německo	–	–	–	–	–
NDR	1964–66	1966, 1968–72, 1974–75	1972, 1974–81	1975–85	1980–88
SRN	1958–67	1966–75	1972–81	1975–86	1980–86, 1988–89
Západní Berlín	1958–66	–	–	–	–
Nizozemí	1958–67	1966–75	1972–81	1975–86	1980–89
Norsko	1958–67	1966–74	1972–81	1975–86	1980–89
Polsko	1960–66	1966–75	1972–81	1975–86	1980–88
Portugalsko	1958–67	1966–74	1972–76	1975–85	1980–88
Rakousko	1958–67	1966–75	1972–80	1975–85	1980–89
Rumunsko	1963–66	1966–74	1972–74	–	1989
Řecko	–	1969–75	1972–80	1975–85	1980–85
San Marino	–	–	–	1986	1986–89
Skotsko	1958–67	1966–75	1972–78, 1980–81	1975–78, 1980–85	1980–85
Spojené království	–	–	–	1982–86	–
Anglie a Wales	1958–66	1966–69, 1971–73	1972–81	1975–85	1980–89
SSSR	1965–67	1966–67	1981	1981, 1983–85	1981, 1983–89
Běloruská SSR	–	–	1981	1981–85	1981–88
Ukrajinská SSR	–	–	1981	1981–82	1981–82, 1988
Švédsko	1958–67	1966–75	1972–81	1975–86	1980–88
Švýcarsko	1958–66	1966–75	1972–81	1975–86	1980–88

Zdroj: DYB

Příloha 10 – Datová dostupnost rozvodů podle věku ženy klasifikované podle věku muže v zemích Evropy

Země	Demographic Yearbook				
	1958	1968	1976	1982	1990
Albánie	–	1964	–	–	–
Belgie	–	1966	1975	1979	1985
Bulharsko	–	1967	1974	1980	1989
Československo	1956	1966	1973	1981	1989
Dánsko	1955	1966	1973	1981	1988
Finsko	1950	1966	1974	1981	1987
Francie	1954	1967	1972	1978	1988
Island	–	1966	1975	1980	1989
Itálie	–	–	1973	1980	1987
Jugoslávie	1953	1966	1974	1979	1989
Lucembursko	1957	1967	1974	1980	1988
Maďarsko	1956	1967	1975	1981	1989
Německo	–	–	–	–	–
NDR	–	1966	1975	1981	1988
SRN	–	1966	1975	1981	1989
Západní Berlín	1956	1963	–	–	–
Nizozemí	1947	1967	1975	1981	1989
Norsko	1956	1967	1974	1981	1989
Polsko	1953	1966	1975	1981	1988
Portugalsko	1950	1967	1974	1976	1988
Rakousko	1957	1967	1975	1980	1989
Rumunsko	–	1966	1974	1974	1989
Řecko	–	–	1975	1980	1985
San Marino	–	–	–	–	1989
Spojené království	–	–	–	–	–
Anglie a Wales	1951	1963	–	1981	1989
Skotsko	1951	1967	1975	1981	1983
SSSR	–	–	–	–	–
Běloruská SSR	–	–	–	–	–
Ukrajinská SSR	–	–	–	–	–
Švédsko	1950	1967	1975	1981	1988
Švýcarsko	1950	1966	1975	1981	1988

Zdroj: DYB

Příloha 11 – Datová dostupnost specifických měr rozvodovosti manželství podle věku a pohlaví v zemích Evropy

Země	Demographic Yearbook				
	1968	1976	1982	1987	1990
Albánie	1955	–	–	–	–
Belgie	1961	1970	1970	1981	1981
Bulharsko	1965	–	1975	1975	1985
Československo	1966	1970	1980	1980, 1982–85	1989
Dánsko	1966	1973	1981	1975–86	1988
Finsko	1965	1974	1981	1975–86	1987
Francie	1967	1972	1978	1975–78, 1982–86	1988
Island	1966	–	–	–	–
Itálie	–	1973	1973	1981	1981
Jugoslávie	1961	1971	1971	1981	1981
Lucembursko	1967	–	–	–	–
Maďarsko	1967	1975	1981	1975–86	1989
Německo	–	–	–	–	–
SRN	1966	1975	1981	1975–86	1988
NDR	1966	1975	1980	1975–85	1988
Západní Berlín	1966	1971	1971	1981	
Nizozemí	1967	1975	1981	1975–86	1989
Norsko	1960	1974	1981	1975–86	1989
Polsko	1960	1974	1980	1978, 1980, 1984	1984
Portugalsko	1967	–	1981	1981	
Rakousko	1967	1975	1980	1975–82	1983
Rumunsko	1966	1966	–	–	–
Řecko	–	–	–	–	1981
Spojené království	–	–	–	1982–86	–
Anglie a Wales	1966	1873	1981	1975, 1977–82, 1984–85	1985
Skotsko	1966	1975	1981	1975–85	1985
SSSR	–	–	–	–	1989
Švédsko	1967	1975	1981	1975–86	1988
Švýcarsko	1960	1970	1970	1980, 1986	1988

Zdroj: DYB